

# R I I G I K O G U

9. istungjärk. **Protokoll nr. 192 (8).**

1923. a.

**Sisu:** 1. Seaduseelnõu tsiivil kohtupidamise seaduse §§ 1956 ja 2011 muutmise kohta — päewakorral. — 2. Asunikkude maarendist wabastamise seaduseelnõu — I lugemisel. Tagasi lükatud. — 3. Maakonna omawalitsustele antud 100.000.000 margalise laenu muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 4. Õpetajate palgaseaduse muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Maakonna ja linna koolinõunikkude määruse muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Tartu ülikooli õpejõudude ja eripalgaliste ametnikkude palgaseadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Kohtupristawite taksiseadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Riigitrükikoja põhimäärused — I lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Trükiseadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 10. Awalikkude ettekannete seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Seadus raamatukaupluste, ajalehekontorite, ajalehekioskide, laenuraamatukogude ning lugemistubade awamise ja trükitoodete käsimüügi kohta — I lugemisel. Wastu wõetud. — 12. Abieluseaduse ja abieluasjade kohtupidamise korra maksmapanemise seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 13. Jõuwankritel reisijate ja kraamiweo kestwa ühenduse sisseseadmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 14. Seadus Eesti wabariigi ja Läti wabariigi wahel tehtud sanitäär-konwentsiooni kohta — I lugemisel. Wastu wõetud. — 15. Seadus Eesti demokraatliku wabariigi ja Wene nõukogude wabariigi, Ukraina nõukogude wabariigi ja Walge-Wenemaa nõukogude wabariigi wahel tehtud sanitäär-konwentsiooni kohta — I lugemisel. Wastu wõetud. — 16. Abieluasjade kohtupidamise kord — II lugemisel. Wastu wõetud. — 17. Väljaspool linnasid ja alewid asuwate kinniswarade hindamise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 18. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine. — 19. Wäeteenistuse kohustuste määrustiku artikkel 19. täiendamise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 20. Kaubandus-seaduse § 182 muutmise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 21. Weneaegiste pensionäride toetamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud.

## Riigikogu koosolek 1. weebruaril 1923 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **K. Päts**,  
pärast abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Berg-**  
**man**.

Walitsuse looishis: Riigiwanem **J. Kukk**,  
töö-woolekandeminister **Chr. Kaarna**,  
haridusminister **A. Weiderman**, sõja-  
minister **J. Soots**, rahaminister **G. West-**  
**tel**, siseminister **K. Einbund**, kaubandus-  
tööstus- ja teedeminister **K. Ipsberg**.

Koosolek algab kell 5.20 min.

Juhataja **K. Päts**: Awan Riigi-  
kogu koosoleku. Ettepanekuid päewa-  
korra kohta tehtud ei ole; sellega  
loen päewakorra juhatusel  
poolt ettepannud ja Riigiko-  
gu liigetele kättesaadetud  
kujul wastu wõetuks.

Riigikogu läheb esimese päewakorra-  
punkti juurde.

**1. Seaduseelnõu**  
**tsiivil kohtupi-**  
**damise seaduse**  
**§§ 1956 ja 2011**  
**muutmise kohta**  
**— päewakorral.**

**J. Jaakson** (rhw.):  
Austatud Riigikogu liik-  
med! Ettepannud sea-  
duseelnõu on väga ru-  
tuline, sest on tarwis,  
et pärandusajade õien-  
damises võimalikult lü-

hikese aja jooksul rahwale wastu tulnud  
saaks. Sellegipärast, wõib olla, et sea-  
duseelnõu juures tehnilised küsimused sel-  
lele takistusi teeks, oleks soowitaw, et  
see elnõu enne, kui ta Riigikogus aru-  
tusele tuleb, komisjonis läbi waadatud  
saaks. Sellepärast panen ette seda sea-  
duseelnõu üldisesse komisjoni anda.

Juhataja **K. Päts**: On ettepanek  
tehtud seda seaduseelnõu üldisesse kom-  
isjoni anda. Ettepaneku kohta on sõna  
kahel poolt ja kahel wastu. Sõna ei  
soowita; siis panen selle ettepaneku hää-  
letamisele. (Hääletatakse.) Sel-  
lega on see ettepanek nähtawa  
enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-  
punkti juurde.

**2. Asunikkude maa-**  
**rendist wabasta-**  
**mise seadus — I**  
**lugemisel.**

**J. Piiskar** (is.):  
Meie poolt esitatud  
seaduseelnõu näeb  
ette asunikkude ren-  
dist wabastamise

algades 1-st maist 1923 a. ja nimelt nende  
asunikkude wabastamise, kes maad tege-  
likult ise hariwad. See elnõu on tingi-  
tud asunikkude äärmiselt raskest seisus-  
korrast, mille peale ajakirjanduse kaudu  
alatasata tähelpanu on juhitud. Eriti raske  
on olukord asumisaastail, kus suur hulk

asunikka hooneid ehitama peawad, wõi kui nad mõnesugused hooned on saanud, siis neid ümber ehitawad. Nii peaks selle seaduse wajadus ilma pikema seletuseta selge olema.

Teiselt poolt on see seaduseelnõu ka rutuline, sest ta tingib teatawad muudatused riigi tulude ja kulude eelarwes, kus jääb teataw summa, mõnikümmend miljonit marka, wististi sisse tulemata. Teine moment, mis tema rutulikkust tingib, on see, et see seadus peaks maksma hakama tänawuse põllumajandusaasta algul, see on 1. mail.

Seda kõike arwesse wõttes ja silmas pidades, et see eelnõu on oma sisu poolest lihtne ning ei tähenda ka rahaliselt kuigi suuri muudatusi eelarwes, kuna pealegi wõidakse teda esimese ja teise lugemise wahel komisjoni anda, teen ettepaneku kohe selle seaduseelnõu esimesele lugemisele asuda.

**Juhataja K. Päts:** On ettepanek tehtud kohe selle seaduseelnõu esimesele lugemisele asuda. Selle kohta on kahel sõna poolt ja kahel wastu. Sõnasoowijaid ei ole. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Selle ettepaneku poolt on 17 häält ja wastu 12 häält. Sellega on ettepanek wastu wõetud.

**J. Piiskar (is.):** See eelnõu, nagu tähendatud, käsitab asunikkude rendiküsimust ja näeb ette, et need asunikud, kes ise oma maad hariwad, tänawu aasta 1-sest maist enam renti ei maksa. Meie oleme sarnase ettepaneku teinud wälja minnes seisukohalt, et maarenti ei peaks maksma need maapidajad, kes ise oma tööjuga maad hariwad, kes maad ei tarwita eksploateerimise abinõuks, see on põhjustel, miks ei saa, näituseks, õhu, päikesewalguse jne. eest maksu ega renti wõtta. On ju õhk ja päikesewalgus sarnased loodusnähtused, ilma milleta inimene elada ei saa. Kui need monopoliseeritakse, kui need muutuwad samuti ka maa eksploateerimise abinõuks üksikute käes, siis tähendab see kõigekeergemat orjastamise wõimalust. Algas ju orjaaeg Eestis siis, kui maa läks teatawa wäikse ringkonna kätte, kui suur osa rahwast kuulutati linnupriiks, kui neil üldse kuhugile minna ei olnud ja pidid laskma enestele igasuguseid tingimisi ette kirjutada. Meie arwates ei ole see õige ja maaharijalt wõetaw maarent, antagu talle missugune nimetus ta-

hes, on õiglusetu ja otse ülekohtune maks, mis eraisikute käes wõib muutuda orjastamise ja eksploateerimise abinõuks, kuid ka riigimaksuna ei ole ta õigustatud. Pealegi peab tähendama, et asunikkude peal on veel mitmesugused teised maksud, nagu tulumaks, isikumaks, siis veel liikumata waranduse maks, mida wististi ka edaspidi tahetakse peale panna uue hindamisseeduse alusel. Asunikud on praegu maksude suhtes palju raskemas seisukorras, kui need põllumehed, kes asunikud ei ole, sest pannakse ju asunikkude peale kõik maksud teiste põllumeestega ühtlaselt, kuid renti, mida asunikud maksawad, ei ole teistel põllumeestel mitte. Sarnast seisukorda ei pea meie loomulikuks, sest kui asumisaastad on erilisel rasked, siis peaks maad leidma wastupidine nähtus ja nimelt peaksid need, kes ammu asuwad omadel kohtadel, kandma raskemat maksukoormat, kuna asunikkude maksukoorem kergem peaks olema, et neil wõimalik oleks asuda kohale, seal püsima jääda ja majapidamist sisse seada.

Kui harilikult paremalt poolt tähendatakse: „seal on nüüd teie põline rent“, siis ei öelda sellega mitte midagi, sest mis puutub meisse, siis ei ole meie kunagi põlise rendi poolehoidjad olnud, waid oleme alati sellel seisukohal astunud, et maatüki eest, mida inimene ise harib, ei tule renti maksta. Sellest raskest seisukorrast ei pääse asunik ka sel teel, mida harilikult parempoolsed soowitawad — maa eraomanduseks ostmise teel. On ju maaostmine õieti sama rendimaks, kuigi teistsugusel kujul. Ostusunmade protsent on rent teistsugusel kujul. Maaostmist-müümist peame meie niisama õiglusetuks, kui rendimaksmist. Tähendab, ainue wäljapääsetee on asunikkude rendist wabastamine, sest maa ei saa olla asjaks, mille tarwitamise ja kasutamise eest ükskõik missugusel kujul maksu wõetakse.

Meie ettepanek ei käi kõigi riigistatud maade kohta, waid ainult nende maade kohta, mis on asumiseks wälja antud, ja ka siin ainult nende kohta, kes maad ise hariwad. Suurpõllumehi ja mõisarennikka ei arwa meie mitte nende liiki, kellele maa ilma rendita tuleks kätte anda, sest nemad ei tarwita maad sel alusel, nagu asunikud, kes teda ise oma kätega hariwad, waid neile on maa eksploateerimise abinõuks.

Mis puutub praegusesse rendisse, siis on rohkem wastutulekut näidatud suur-

maapidajaile, see on riigimõisade pida-  
jaile, sest rent määratakse ühisel alusel  
kõigile rukkikilogrammide järele. Suur-  
maapidajail aga, kelle käes on mõis ühes  
sisseseadega, on võimalus rohkem sisse-  
tulekut saada, kui väikemaatüki pidajal.  
Suurmaapidajal on seega võimalus roh-  
kem maksta, kui väikemaapidajal; kuid  
rent on kõigil ühesugune. Selles mõttes  
lasub rent märksa raskemalt asuniku  
peal, seda enam, et neil on asumisaastad.

Kust küljest meie asunikudelt rendi-  
nõudmise peale ka ei waata, ei saa meie  
seda kuidagi õigustatuks tunnistada. Tu-  
letan meelde härradele põllumeestele  
nende alalist hädaldamist maksude suu-  
ruse üle. Kui pahemalt poolt rõhutatakse,  
et tarwis on suuremaid maksusid panna  
jõukamate peale ja kehemat kihti wa-  
bastada, siis on alati vastu waieldud —  
lastagu seda jõukamat kihti weel tõusta,  
ta kandejõudu kaswada. Seda wäidet  
on kümnes wariatsioonis alati paremalt  
poolt rõhutatud. Kui see waade õige on,  
siis tarwitage sama mõõdupuud ka asu-  
nikkude kohta, jätke neilt rent nõudmata,  
las' see kiht saab jalad alla, saab jõuka-  
maks ja siis ka maksujõulisemaks.

Lõpuks peataksin ma weel summa  
suuruse juures. Mul ei ole kahjuks teada  
täpise eelarwe asunikkude rendisumma, aga  
läinud aasta eelarwes oli riigimaade ka-  
sutamisest wähe üle saja miljoni, ja mulle  
on kõneldud, et tänawu see summa saja-  
kolmekümne miljoni ümber teeb. Meie  
seaduseelnõu ei käi aga kõigi riigistatud  
maade kohta. Peab arwama, et wähe-  
malt pool maarendi summast ei ole mitte  
asunikkude rent. Riigikassale tähendaks  
siis asunikkude rendi ärajätmine 50—60  
miljonit. Kuigi see ka suur summa on,  
ei tähenda see siiski palju meie kuue ja  
poole miljardilise eelarwe juures, seda  
enam, et harilikult õige wastutulelik ol-  
lakse suurtele rahameestele tulumaksu  
suhtes. Ma ei räägi siin tulumaksu suu-  
rusest, waid et maksuwõlg tuleks hool-  
samalt sisse nõuda. 1922 a. eelarwe  
arutamise puhul selgus, et selle eelarwe  
aasta kestes pidi sisse tulema tulumaksu  
ühes eelmiste aastate maksuwõlaga umbes  
üks miljard marka. (O. Strandman  
(töer.): Sada miljardit!) Härra  
Strandman on tulude osas eelarwe-kom-  
missjoni aruandja ja teab seda muidugi  
wäga hästi, kuid minewaaastase eelarwe  
arutamise ajal selgus rahaministeeriumi  
andmetest, et tulumaksuga pidi sisse tu-  
lema 1922 aastal ühes wõlgadega üle

miljardi. Nii ei ole mina neid teateid wälja  
mõelnud, waid olen tarwitanud ministeer-  
iumi andmeid. Kui need andmed õiged  
ei ole, pole midagi parata. Suurte mak-  
sude maksjad on osanud endid warandu-  
seta isikuteks muuta ja üle piiri aurata.  
Nende wõlguolew tulumaksusumma  
wõiks igatahes mitmekordselt kinni katta  
augu, mis tekiks, kui asunikudelt rent  
maha jäetaks. Kui sarnast poliitikat edasi  
aetakse, ja asunikudelt esimesel aastal  
sama suurt renti nõutakse, kui mõisade  
rentnikudelt, siis on selge, et nii asunikud  
hoopis wälja suitsetatakse ja jälle tekiwad  
mõisad, kuigi wast uute omanikkude  
käes. Sarnasel korral on maareform muu-  
tunud ainult õpetunniks maasoowijatele,  
mille abil näidata taheti, et maa nende  
kätte ei jää. Kui seda tahetakse, siis lüka-  
tagu see eelnõu tagasi. Siis hakkawad  
awalduma muidugi tagajärjed, mis sar-  
nase maapoliitika tõttu ikka kordkorralt  
terawamaks lähewad. Riigikogu enamusel  
on võimalus näidata, kui palju tal  
tõesti asunikkude saatus südame peal ja  
maadhariwa rahwakihi huwid tähtsad.  
Teen ettepaneku see eelnõu esimesel  
lugemisel vastu wõtta.

**J. Reesen** (kom.): Maaseaduse was-  
tuwõtmisega Asutawa Kogu poolt arwa-  
sid pahemal pool seiswad rühmad, sel ajal  
walitsewad kihid — sotsiaaldemokraa-  
did ja tööerakondlased, et selle maasea-  
duse läbi Eestis maaküsimus lõpulikult  
otsustatud saab ja selle läbi need inimesed,  
kellele wõimaldatakse maad saada,  
saawad niisugustesse tingimustesse ase-  
tatud, et nemad loowad ja teewad Eestist  
selle kaua aega oodatud ja kiidetud para-  
diisi, mida kodanlised erakonnad alati on  
toonitanud. Kui me waatame seda õigus-  
likku külge, mis maaseaduse teostamise  
puhul, eriti maa kasutamise alal on tek-  
kinud, siis me näeme, et selle läbi on tek-  
kinud Eestis kaks maatarwitamise süs-  
teemi. Ma jätan kõrwale selle süsteemi,  
kus maa omanikkude käest renditud on,  
see on süsteemi, mis rendisüsteemi all  
tuttaw on, kus maa erarendi — tingimiste  
kaudu edasi antakse rentijatele jne. Ma  
waatan ainult neid kahte liiki, mis maa-  
seaduse wäljaandmise läbi tekkisid. Esi-  
teks, meil on olemas maa, mis, nagu teate,  
pärisonanduseks oli ja ka praegu seda on,  
ja teiseks maa, mis maaseaduse läbi wõõ-  
randatud on. Selle maa kasutamine on  
Wabariigi Walitsuse poolt 28. jaanuaril  
1920 a. wastuwõtetud maareformi teosta-

mise määruste § 84 järele järgmiselt ära määratud: „Riigi maa kasutamise eest tasumaksmine sünnib igaaastase rendi kujul.“ Mis see paragrahv iseenesest ütleb? See paragrahv ütleb seda, et need töölised, väikemaapidajad ja popsnikud, kes lasksid ennast petta, nõndanimetatud „wabadussõtta“, on selle maareformi teostamise määruste järele... (M ü r a.)

**Juhataja K. Päts:** Rkl. Reesen! Teie ütlesite, et mõned riigikodanikud on ennast lasknud petta nõndanimetatud „wabadussõtta“. Teen Teile I märkuse ja hoiatuse.

**J. Reesen** (kom.): ... asetatud isegustesse tingimistesse, mis neile selle eest, et nemad seda maad kaitsesid selleaegse pealetungija vastu, kes maad oleks annud (N a e r), nii nagu seda nõukogude Wenemaa on läbi wiinud, ilma maksuta tarvitamiseks. Aga et nemad seda maad kaitsesid, on neile erikohustused peale pandud, mida mitte eraomanduseks olewa maa omanikkudel ei ole. Need kohustused on ära määratud § 84 läbi igaaastase rendi kujul.

Kui vaatame nüüd, mida riik wõõrandatud maa eest nende tarvitajate käest saab, siis näeme, et see summa ei ulata 200 miljonini. Ma waatasin 1923 a. eelarwest järele, kus muuseas põllutööstusteeriumi eelarwes on ära tähendatud, et maarendist, seal hulgas on ka turbarabad, ja riigimaa ja -hoonete rendist kokku tuleb 181 miljonit sisse. Seal hulgas on ka teiste riigiettevõtete rent, nii et mina härra Piiskar'iga sellepoolest lepin, et see rent mitte kaugelt üle 130—135 miljoni ei ulata. Kui meie aga vaatame ja wõrdleme seda summat 6-miljardilise eelarwe summaga, siis näeme, et see niisugune wäike summa on, mis riigi sissetulekutes suurt osa ei etenda. Aga kui teie waatate ja ringi käite maasaajate keskel, kes peawad lageda taewa all, kui linnud, endale pesa ehitamiseks kõrsa kokku kraapima, ja kui teie tõsiselt tähele tahate panna seda seisukorda, mis maaseaduse teostamise tõttu maal walitseb, siis ei wõi tööerakonna moodi nalja teha, waid asja tuleb tõsiselt wõtta, sest praegu on maal leidnud laialdane rahulolematuus asunikude keskel, ja pooled asunikud peawad lähematel aastatel oma kohad maha jätma, sest et maaseaduse teostamise määrustes ettenähtud maatarvitamise kohustused neile ülejõukäiwad maksud ja kohustused peale panewad.

Ma luban endale ette kanda andmeid nende maksude kohta, mida asunik maksma peab, et wõrrelda seda summat, mida maarent wälja teeb asunikkude üldiste maksukohustustega. Krunt on wõetud Wõisiku mõisast, 56 wakamaad suur. Sellest on 23½ wakamaad põllumaad. Wäärtus 83 puhaskasu rubla. Rentija on kohustatud maksma selle maa kasutamise eest riigile 4.400 marka. Ma kannan selle rentniku teised maksukohustused ette, et siis wõrrelda seda protsenti üldisest maksukohustusest, mida ta rendi näol peab maksma. Sissetulekumaks on 1.150 marka, maamaks on 1.143 marka, liikumata waranduse maks 1.548 marka, isikumaks 200 marka ja maakonna puudujääkide katmise maksuks 400 marka. Kui meie wõtame need maksud protsendilises wahekorras, siis näeme, et asunik on kohustatud maksma 48,4% maarendina, sissetulekumaksu 12%, maamaks 15,4%, liikumata waranduse maks 16,5%, isikumaks 2%, maakonna puudujääkide maks 4,4%. Nii et see summa, 48,4% kõigist maksudest, mida asunik on kohustatud maksma, näitab, missuguseid kohustusi maarent asunikule peale paneb. Kui öeldakse, et see wäike summa 130.000.000 õieti mingisugust sissetulekut riigile ei anna, siis on see õige, aga kõik need kohustused, mis asunikul, kui linnu riigi vastu on, kes iga kõrt on kohustatud kokku kraapima, et endale pesa ehitada, on siiski niiwõrd rasked, et teewad tema maksukohustuses wälja 48,4%.

Kui meie nüüd waatame seda teist liiki maad, mis päris eraomanduseks on, siis meie näeme, et nendele kodanikkudele, kellel maa pärisomanduseks on, ei ole mitte seda 48,4% kohustust riigi heaks peale pandud. See on niisugune süsteem, mis ei ole mitte ühesugustele wahekorradadele rajatud, ja niisugune wahekord peab juba juriidilisest seisukohast wälja minnes hukka mõistetud saama. Sest misuguste õigustega tahate teie asunikkudele maksud peale panna, mida teistel kodanikkudel ei ole? Kas sellepärast, et nemad on riigi käest maad saanud nendest maatagawaradest, mida aastasadade eest parunid olid Eesti rahwa käest ära wõtnud?

Meie ei saa leppida härra Piiskar'i poolt esitatud seaduseelnõuga sellepärast, et see liiga puudulik on, kuigi on vastu mindud waesema kili huwidele. Aga sellest seisukohast wälja minnes, et neid waesema kili huwisid wähegi kergen-

dada, toetame meie härra Piiskar'i ettepanekut. Kuid meie ei jäta võitlust selle eest, et renti üldse ära kaotada. Ja kui meie hakkame juurdlema, missugusele põhjusele see rent on rajatud, siis meie peame ütleva, et see rent on sõduritele, töölistele ja väikekohapidajatele selle eest peale pandud, et nemad enamlaste pealetungimise eest aitasid Eesti kodanlusele alles hoida neid maid. Mina ütlen teile, et teil saab väga raske olema seda segaputru, mis teie olete keetnud, ära lahendada. Teie võite ju saada need mõisad oma kätte, kuid sellega ei ole teie veel oma kodanlist klassi kindlustanud teatawate võitlussilmapiilkude wastu. Meie ütleva, et see võitlussilmapiik ei kao ära, waid ta tõuseb ja kerkib uuesti üles, ja töölisteklass ja asunikud saawad nägema, et see poliitika sihile ei ole wiinud.

Kui meie vaatame nüüd asunikkude teisi kohustusi, mis eriti nende elamise ja eluaseme tekkimisega ühenduses on, siis meie peame alla kriipsutama seda, et nende elamise tingimised tõepoolest raske on. Praegu on asunikudel, kes ilma mingisuguse waranduseta maa peale peawad asuma, väga raske seal elama hakata, sest harilikkuudele maksudele tulewad veel lisaks wõlaprotsendid ehituste heaks jne. Mul on sellesama asuniku kohta andmed, et tema on teinud laenu 35.000 marka karjalauda ja talli ehitamiseks, kuid sellest ei jätku kaugeltki mitte, sest elumaja ja teiste kõrwalhoonete ehitamiseks tuleb veel 100—150 tuhat laenata. Kui asunikudelt maarendi nõudmine ära jääks, ei sünnitaks see eelarwes mingisugust suurt auku, sest teie, walitsewad kihid, wõiksite oma kaudsete maksude tõstmise läbi selle augu suure ja suure ülejäägiga kinni katta, sest see on teie wõimuses. Need sissetulekud, mis otsekohestest maksudest kawatsetakse wõtta, ei tee meie riigi eelarwes kuigi suurt osa wälja ja teie wõiksite ka teistele wäärtuste järele määratud maksudele kriipsu peale tõmmata ja oma eksploateerimise poliitikat täiel jõul jätkata. Kui meie vaatame riigi eelarwest järele, siis näeme, et riigi sissetulekute hulgas meie maa- ja hoonetemaks kõigest 41 miljonit wälja teeb, tähendab, see osa, mis pärisomanduseks on, see maa on oma pinna poolest küll palju suurem, kui see, mis uutele asunikkudele antud, kuid tema pealt saab kõiges 41 miljonit marka maksu, kuna aga asunikud peawad 130—150 mil-

jonit marka maksma. Missugune kokkukõla see siis on? Igaüks näeb, kes wähegi maksustamist tunneb, et siin niisugune wastolu walitseb, mida kuidagi õigustada ei saa.

Et asunikkude seisukorda wähegi kergendada, hääletame meie rkl. Piiskar'i eelnõu poolt.

**Th. Pool** (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tööerakond on alati asunud seisukohal, et asunikkude seisukorda tuleb tõsiselt wõtta ja abinõusid otsida, kuidas seda kindlustada. Kuid käesolewa seaduseelnõu esitamises näeb tööerakond ainult teatud demonstratsiooni, mis tõsiselt ei ole mõeldud.

Ühelt poolt puuduwad igasugused kalkulatsioonid ja andmed selle kohta, kui suured summad nende rentide mahajätmine riigile teeb, teiselt poolt puuduwad meil andmed ka selle kohta, kui suured kohustused riigil juba praegusel momendil asunikkude suhtes kanda on. Harilik kord on, et kõik ettepanekud komisjonis esialgu läbi waadatakse ja seda oleks ka siin pidanud tegema.

Neid asjaolusid arwesse wõttes ei saa tööerakond mitte selle seaduseelnõu poolt olla. Kuid ma wõiksin veel midagi juurde lisada, mis näitab, kui tõsiselt seaduse esitajad seda asja on wõtnud. Seda illustreerib nimelt eilne juhtumine, kus ühelt poolt ettepanek tehti, et asumisaastatel asunikudel rent maha tuleks wõtta. Siis arwasid selle seaduseelnõu esitajad ja tema kaaslased heaks eelarwe-komisjonist demonstratiivselt lahkuda, nii et see ettepanek läbi kukkus. Täna aga — ma ei tea, kas tahetakse seda eilset sammu heaks teha, wõi missugusel teisel põhjusel — on nüüd samane ettepanek esitatud, mille poolt eile tarwilikuks ei peetud hääletada.

**A. Kerem** (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolew seaduseelnõu on iseenesest küll väga wäikene, sest ta sisaldab kõigest ühte paragrahwi, kuid sellegi juures väga iseloomulik. Oieti kujutab ta ühte lüli sellest wähehõlmamisest, mis on käimas asunikkude küsimuse ümber, wõib olla ka asunikkude hinge pärast. Eelarwe-komisjonis hakati seda wähehõlmamist asunikkude rendiga ja sellega, kuidas neile ehituslaenu muretseada. Härrad pahempoolsed ei olnud just sellega ametis, kuidas ehituslaenu muretseada, kuidas seda summat suurendada,

waid mindi peajasjalikult demagoogiliste wõtete peale, mis laiate hulkade juures kõigerohkem reageeriks. Kes ei oleks küll selle poolt, et teda maksudest wabataktakse. Kuid ma arwan, et meie ülesanne ei seisa mitte selles, kuidas laia massi oma järele liikuma panna, waid Riigikogu peaks ka selle eest wastutust oma peale wõtma, kuhu poole need massid wiimaks wiidud wõiwad saada.

Mis puutub rkl. Piiskar'i poolt põhjendatud seadusesse, siis arwan mina, et rkl. Piiskar ei ole seda seadust sisuliselt mitte tõsiselt läbi mõelnud, keda tema selle seadusega kõigerohkem toetada tahab ja kelle peal ta seadus kõigeraskemalt oma tagajärgedega lasuks. Äärmine pahem tiiw armastab eriti keh Wade tööliste huwisid kaitsta, see tähendab nende huwisid, kes suuremalt jaolt maast ilma on jäänud. Tänase seadusega tahetakse kaitsta neid, kes maad on saanud, et nemad ei peaks selle maa eest midagi maksma. Just täna waatasin mina eelarwet ja tegin kokkuwõtteid, kui palju maareformi läbiwiimine meil iga aasta maksma läheb. Leidsin põllutöoministeeriumi eelarwest, et maareformi teostamine kaunikesse summa maksab, umbes 60 miljonit aastas. (J. Reesen (kom.): Kui palju põllumeeste instruktõrid maksawad?) Kui teie tahate selle summa kärpimist, siis oleksite wõinud eelarwekommissjonis wastawate ettepanekutega esineda, kas, näituseks, ametnikkude vähendamisega, ehk muul teel. Kuid kõigil peaks teada olema, et maa iseenesest ilma maamõõtjateta tükkideks ei jagune ja asunikud ise seda ka jagada ei oska. Nähtawasti ei kujuta teie seda maareformi läbiwiimist endale palju ette.

Peale selle on riigil weel õige palju muud kohustusi asunikude wastu, mis ka riigile palju maksma lähewad, näituseks asunikude laenuid jne. Mina isiklikult toetaksin just laenuasutuste ellukutumist, mille abil wõimalik oleks eriti ehitusaastatel asunikude seisukorda kergendada. Kuid mina ei saa kuidagi käesolewa seaduse puhul ettetõudud põhimõtet jagada. Ei saa ometi teistelt kihtidelt, wõib olla weel waesematelt, maksusid wõtta, et neid kulusid katta, mis rendist wabastamisega tekiksid. Kui härra Piiskar arwab, et nende käest, kes maad ei ole saanud, ehk sellest maast ilma on jäänud, tuleb esimeses jões maksusid wõtta maareformi läbiwiimiseks nende heaks,

kes maad on saanud, siis on see minu arwates ülekohus.

Maareform ise peab enmast ära tasuma, ja asunikude huwides ei ole neid teiste kaela weeretada. Kui tahate asjalikult rääkida, siis peate tõendama, et asunik kunagi nendest kuludest ka ära ei ole õelnud, kui ta aga maa kätte saaks. Nii palju kui mina asunikudega olen läbi käinud, on nemad seda alati toonitanud.

Edasi tahtsin weel selle peale tähelepanu juhtida, et kui rent ära jätta, keda meie sellega asunikude hulgast kõigerohkem toetanud oleme. Ma wõtan lihtsa kalkulatsiooni: kui üks talu, kellel oli wäga hea põllumaa, maksis enne sõda 100 kuldrubla renti, mis teeks wälja praegu Eesti markades umbes 16.500 marka. Kui sealsamas kõrwas wõtta talu, kellel oli teise ehk kolmanda numbri maa ja mille renti wõis poole vähemaks lugeda, siis oleks see praegustes oludes 8.200 marka. Kui nüüd wõtta weel halwemad sooäärsed talud ehk päris kõlbmata maa peal asuwad talud, mille rent ulataks umbes 2.000—3.000 margani, ja siia kõrwa seada paralleelselt meie praeguste asunikude talud, siis näeme, et kõigeparem normaal talu umbes 6.000 marka renti maksab, keskmise põllupinnaga talu 3.000 marka ja mõni talu, kellel poolkõlbmata maa, umbes 1.000 marka. Kui nüüd aga hakata renti ära jätma, siis näeme, keda see kõigerohkem puudutaks ja kelle sellest kõigerohkem kasu oleks. Kui meie alandaksime talul, mis 16.000 marka renti maksab, renti 6.000 marga peale, siis annaksime sellega riiklist toetust tähendatud talupidajale 10.000 marka aastas. Kui alandaksime keskmise talu rendi 8.000 pealt 3.000 peale, siis annaksime riiklist toetust 5.000 marka ja kui wõtta kõigewäiksem talu, siis näeme, et riikline toetus ulatab 2.000 marga peale. Minu arwamise järele peaks riik oma toetuse sinna juhtima, kus wiletus kõigesuurem. Rendi ärajätmisega ei saa meie mitte kehwi wääriliselt toetada, waid wastuoksa toetame neid asunikka, kes majanduslitselt kõigejõnkamad on, ja need, kes on sattunud nõmmele wõi soo äärde ja kes sugugi renti ei maksa, jätame hoopis ilma toetuseta. Kõige selle juures jääksid riigil suured sissetulekud saamata ja riik on kindlasti takistatud asunikka wääriliselt toetamast.

Erilist huwi pakkusid minule härra Reesen'i wõrdlused. Esiti pealiskaudselt pealt kuulates ei saanud ma aru, et nende

wõrdluste taga ka midagi on. Pärast aga hakkasin üksikuid arwusid wõrdlema; eriti luwitas mind see asi, kust ringkon-nast härra Reesen'i wõrdlused olid ette toodud ja kellest tema rääkis. Härra Rec-sen tähendas asuniku peale, kes maksta tulumaksu 1.200 marka. Ma hakkasin wälja rehkendama, kui suur sarnase asuniku sissetulek on, kes niisugust tulu-maksu maksab. Minu arwamise järele peab selte asuniku sissetulek 85.000 mar-ka, ehk kui tal 1 wõi 2 alaealist perekon-naliiget on, siis üle 100.000 marga olema. Sarnast tulu wõib saada see, kes õige mõisasüdame ligidal asub ja kellel mitte kõigewiimane koht käes ei ole, sest mina ei usu, et nüüd teiste asunikkude tulu 100.000 margani ulataks. Kui nüüd härra Reesen seda seaduseelnõu, kui asunik kaitseb, siis saan aru, missuguseid asu-nikka ta rendi ärajätmisega kaitseda tahab. Ma oleksin sarnast ettepanekut küll äärmiselt paremalt, aga mitte äärmiselt pahemalt tiwalt oodanud.

Juhataja **K. Päts**: Sõna on rkl. Piiskar'il, kodukorra § 60 järele, kui alla-kirjutajal ja ka kui aruandjal.

**J. Piiskar** (is.): Härrad Pool ja Kerem tegid enestele eelnõu arutamise õige lõbusaks ja kergeks. Nad näisid arwawat, et koormiselt wõttes on küsi-mus kergesti otsustatud. Ei uskunud, et Riigikogu liikmed, kes põllumajanduslis-tes küsimustes eriteadlased, nii lihtsa käe-liigutusega seda küsimust otsustawad ja niisugusele pinnale seawad, nagu nüüd kuulsime. Härra Pool arwab sellega küsi-muse otsustanud olewat, kui ta ütleb, et asunikkude seisukohta tuleb tõsiselt wõtta, aga tööerakond näeb selles eelnõus ainult demonstratsiooni. Aga kuidas tema tahab seda küsimust lahendada, seda pole ta öelnud. Ja mis toodi ette meie eelnõu wastu? Toodi ette ainult seda, et hari-likult on eelnõud komisjoni antud, kuna nüüd on aga demonstratiivselt see küsi-mus wõetud kohe päewakorrale. Aga härrad tööerakondlased, kuidas oli siis, kui meie mõni päew tagasi tegime ette-paneku amnestiaseaduse eelnõu komis-joni anda? Siis ei antud seda eelnõu teps mitte komisjoni. Kui härra Pool oleks huwitatud olnud komisjoni andmisest, siis oleks ta wõinud sellekohase ettepaneku teha, aga tema ei teinud seda teps mitte. Kui tööerakond oleks sellest huwitatud olnud, et see eelnõu komisjoni läheks, siis oleks pidanud tema hääletama esime-

sele lugemisele asumise wastu, aga seda ei tehtud. Just teie kaasabil wõeti ta I lugemisele ja seega süüdistate iseennast. Meie wõiksim teile ainult pääseteed juhatada: on wõimalus eelnõu anda I ja II lugemise wahel komisjoni. Tööera-kondlased kasutagu seda wõimalust ja näidaku, et nemad seda küsimust tõsiselt wõtawad.

Meile tehti weel etteheide, nagu oleks meie aidanud eisel eelarwe-komisjoni koosolekul tööerakonna tõsise ettepaneku läbi kukutada. Olin sunnitud enne koos-oleku lõppu lahkuma, kuid olen teistelt kuulnud, kuidas lugu oli. Meie rühm on alati koosolekutest korralikumalt osa wõt-nud kui tööerakond. Teie wõite seda minewikust näha ja ka tulewikus tähele panna. Tööerakonnal on üle 10 liikme eelarwe-komisjonis, kuid ainult üksikud on harilikult eelarwe-komisjoni koosole-ku. Kui otsustati küsimust, millest töö-erakond siin suure numbriga tegi, siis ei olnud paarikümnet liiget koosolekul. Kui teie ütlete, nagu oleks meie oma 5 liikmega eelarwe-komisjoni liigete arwu 52 liikme pealt alla surunud paari-kümne peale, siis on see kergelt öelda — demagoogia. (A. Anderkopp (töer.): Miks Teie ära läksite?) Miks Teie, härra Anderkopp, ja teised Teie rühma liikmed puudusid? Meie rühma liikmed on alati lõpuni istunud, kuna pa-rema tiwa esitajaid ja just tööerakondlasi näed niisama wähe kui noort kuud. Nii on siis see wäide, nagu oleks meie aidanud tööerakonna tõsise ettepaneku kuku-tada, täiesti põhjendamata. Mis on siis praegu katki, härra Pool? (Th. Pool (töer.): Ei mitte midagi.) Meie oleme alati toetanud kõiki ettepanekuid, mis kehwele kihi huwides tehtud. Teie ettepanekul ei olnud aga kahjuks mingi-sugust sisugi — see oli ainult soowiawal-dus. Mis soowiawaldustega on kätte saadud, seda teame. Minewal aastal awal-dati wäga tõsiselt soowe, nõuti mõnede asutuste likwideerimist jne., kuid need asutused on senni püsinud ja püsiwad weelgi, sest nendele nõutakse uut krediiti.

Waadake, kui teie „tõsised“ ettepane-kud sarnased on, siis on arusaadaw, et asunikkude seisukord samaks jääb ja teie armust see küsimus ei hakka liikuma. See soowiawaldus oli selles, et rukkikilo-grammi hinda alandada 3 marga wõrra. Teie loodate sellega luua tingimusi, et asunikud jalad alla saaksid. Mina ei arwa, et tööerakond seda ise usub, waid

see ettepanek tehti wististi selleks, et näidata, kuidas tema ikkagi asunikkude wastu huwi tunneb ja nende kasuks midagi teeb. Tehakse aga seda, millel sisuliselt mõtet ega wäärtust ei ole. Jääme ootama, et tööerakond suuremalatuslise ja laiemal eelnõuga esineb, kui meie eelnõu. Niisugusel juhtumisel on meie hääled selle eelnõu poolt kindlustatud. Teised pahempoolsed rühmad teewad sedasama. Nii oleks siis tööerakonnal alati wõimalus oma eelnõu läbi wiia. Oleme aga sagedasti näinud, et tööerakond oma ilusaid sõnu ei teosta ja sedagi eelnõu ei näe meie mitte, nagu härra Pool enda kukalt ei näe. (Wahel hüüe: Kas Teie ise näete oma kukalt? Aga peeglist!) Teie näitate asunikkudele nende paremat tulewikku ka ainult peeglist, nii nagu härra Pool oma kukalt ainult peeglist wõib näha. Sarnaseid peeglistnäitamisi on tööerakonna poolt juba ennegi olnud.

Rahwaerakondlane härra Kerem arwas tarwilikuks wäita, nagu poleks meie järele mõelnud keda kaitsta, kas neid, kes maad on saanud, wõi neid, kes maad ei ole saanud, kes seega weel kehwmad on. Härra Kerem ei toonud aga selle wäite tõenduseks midagi ette. Tema ütles, et asunikkude kohtadele asetamine, maade planeerimine jne. nõuab teatawaid kulusid, mis tema arwates 80.000.000 marga peale aastas tõusewad, ja kui neid kulusid ei nõuta asunikkudelt tagasi, siis langeda nad weel kehwema kihi peale. Kui see paratamatult nii oleks, siis oleks see tõesti halb ja sarnasel korral oleksime meie esimesed, kes selle eelnõu wastu oleks waielnud. Meie ei näinud aga enne, ei näinud ka härra Kerem'i seletustest mitte, et lugu nii oleks

Meie ei saa kõige pealt õigeaks tunnistada seisukohta, et asunikud peawad kõik asumiskulud ise kandma. Kui asunikud sarnased suured kulud, kui hooneteehitamine, ise peawad kandma, siis wõiwad nad hulgaks ajaks wäga raskesse seisukorda sattuda. Härra Kerem segas pealegi maareformi läbiwiimise kulud ära asunikkude kohtadele asetamise kuldga. Ei ole õiglane maareformi läbiwiimise kulusid asunikkude peale panna. Kas siis peaksid teie arwates ka töölised, kui nad töötaoleku ajal riigilt abi saawad, selleksamal ajal riigile tagasi maksma? Ehk kui teie, näituseks, toetate neid, kes haigemajades rawitsemisel, wõi õpilasi, kes koolides on, kas siis nõuate nendelt

antud tasu otsekohe tagasi. Waadake, on ülesandeid, kus riigil tuleb teatud kulusid kanda. Asunikkude küsimus on üks sarnastest küsimustest.

Teine härra Kerem'i wäide oli, et need summad, mis asunikkudelt saamata jääwad, tulla siis sisse nõuda weel kehwmalt inimestelt. Kahjuks on see osalt tõepoolest nii, kuid mitte meie pärast, waid teie pärast. Meie oleme alati näidanud, kuidas isegi wallasantidelt ja wallawaestelt tulumaksu nõutakse. Kuid oleme siis meie kunagi selle poolt olnud? Öelda, nagu tahaks meie maksukoormat kehwema kihi peale weeretada, ei ole teil mingisugust õigust. Kui härra Kerem wäitis, et asunikkude rendi ärajätmise korral tuleks tulumaksu protsenti tõsta, siis ütlen mina ka, et tõepoolest tuleks seda teha ja ka wõlgnewad tulumaksusummad sisse nõuda. Kui teie tulumaksu protsenti tõsta tahate, siis on teil meie poolehoid alati kindlustatud. Kuid hiljuti weel alandasite teie tulumaksu protsenti suurte sissetulekute pealt. Tulumaks tuleb aga arendada hoopis teisiti. Tulewad wabastada tulumaksust kõik need, kel ei ole tulusid üle elatismiinimumi, ja tuleb suurem maks määrata nendele, kes maksta jõuawad. Kui teie selles mõttes tulumaksu natukenegi rewideerite, siis on teil kümnekordselt käes asunikkude rendi ärajätmise läbi saamatajäänud summa. Härra Kerem wäitis, et rendi ärajätmine ei ole õiglane, sest ta anda just nagu suuremat kergendust sellele, kellel parem tükk maad käes — ühele wõida tulla 16.000 marka, teisele 30.000 marka, kolmandale kõigest 2.000—3.000 marka. Sarnane arwamine pole õige. Kui maarent ära jääb, siis ei tähenda see weel sugugi, et asunik maksudest wabaks saaks. Praegu on maade hindamise eeltööd käsil. Arwatawasti tahetakse sel teel saadud andmed maksustamiseks kasutada. Mis keelab siis teid jõukamale suuremat maksu peale panna? Kel suurem sissetulek on, satub pealegi suurema tulumaksu alla. Nii ei ole see wäide millegagi põhjendatud, nagu tehtaks ühele suurem kingitus, teisele wäiksem. Läänud aastal tulumaksu protsendi alandamisega alandasite teie miljonäridele mitu korda rohkem maksu, kui kehwadele tulumaksu maksjatele. Mispärast teie siis ei kõnelenud suurematest ja vähematest kingitustest? Nüüd aga otsite teie kingitusi läbi suurekstegewa klaasi. Kordan weel, et asunik saab kohast peasjalikult oma eluülespidamist, kui tal



aga on suuremaid sissetulekuid, siis on need juba liikumata waranduse, tulu- ja teiste maksude all. Juba siis, kui maa-seadus tehti, nõudsi meie, et ei tuleks määrata maarenti, küll aga wõidaks sisse seada maamaks, mis tõuseks seda kõrgemaks, mida parem maa on ja mida rohkem teda ühe isiku käes. Kui see maks määratakse maawäärtuse järele, siis wõite selle maksu abil lahendada teie poolt tõstatatud küsimust. (A. Kerem (rhw.): Maksude korraldus selle juures.) Ma pole seda öelnud, et seda tingimata nii peab lahendama, ma tähendan selle kui wõimaluse peale. Ma ütlesin juba, et meie arwates on tulumaksuga küsimus juba lahendatud, sest kui asunik saab suuri tulusid, siis maksab tema ka rohkem tulumaksu. Nii näeme, et kõik härra Kerem'i wäited on ette toodud selleks, et teatawat meeleolu sünnitada, et ennast õigustada wastu hääletama. Kordan oma ettepanekut see seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Päts: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Strandman'il.

O. Strandman (töer.): Härra Piiskar tõendas, et meil olla sissetulekumaksu üle miljardi wõlgu. Mina naljapärest hüüdsin wahela, et 10 miljardit. Praegu sain ma täpiseid teateid härra rahaministrilt, kes nüüd koosolekule tuli. Härra rahaminister ütles, et meil on olnud küll üle 100 miljoni wõlgu. (J. Piiskar (is.): Ohoo!) Oodake, oodake, Teie wõite pärast sõna wõtta, „ohooga“ ei ole midagi ära teha. Praegu arwas härra rahaminister, et minewaaastast, see on 1921 a. sissetulekumaksu on wõlgu mõnikümmend miljonit. Kui palju 1922 a. tulumaksu wõlgu on, on raske öelda, sest maksutähtaeg oli eile, nii et selle kohta weel teated puuduwad, kui palju makstud on ja kui palju wõlgu. Igatahes on 1923 a. eelarwes 1922 a. kui ka uut sissetulekumaksu ette nähtud wist 250.000.000. Sellest näete siis, missuguste teadetega härra Piiskar opereerib. (Paremalt poolt: Ohoo! — Naer.)

Juhataja K. Päts: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Härra Strandman'i seletuse kohta tähendan järgmist: Kui 1922 a. eelarwet arutati, siis toodi komisjonis andmed ette, mille järele tulumaksu wõlasumma tõusis 700—800 miljo-

nini. Mina ütlesin oma kõnes, et kui sinna juurde arwata (Kärapahemalpool) weel see maks, mis oli määratud 1922 a. eest, siis pidi tulema sisse 1922 aasta jooksul üle miljardi tulumaksu. Need on andmed, mis siis ette toodi. (Hüüded paremalt poolt ja keskelt: Kes tõi ette?) Ministeeriumi esitajad ei waielnud wastu ega lükanud neid ümber, mispärast õigus on arwata, et need andmed tõele wastawad, ja et tulumaksu wõlg praegu peab nii suur olema, sest andmed, mis eelarwe-komisjonile tänawuse tulumaksu sissetulekute kohta ette on pandud, ei näita, et see suur summa läinud aastal sisse oleks tulnud. Eelarwe seletuskirjas olewate andmete järele peaks see summa ulatama kui mitte miljardini, siis 700—800 miljoni peale ka praegu. Kui ministeeriumi andmed tõele ei wasta, siis ei wõi mina midagi parata. (Müra. — K. Wirma (sd.): Kas maksab tühja nulli pärast waielda?)

Juhataja K. Päts: Ettepanek on tehtud rkl. härra Piiskar'i poolt seaduseelnõu asunikkude maarendist wabastamise kohta I lugemisel wastu wõtta. Teisi ettepanekuid ei ole. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**3. Maakonna omawalitsusele antud 100.000.000 margalise laenu muutmise seadus — I lugemisel.**

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Wirma: Käesolewa seadusega tahetakse anda omawalitsustele toetussummaks need 100 miljonit marka, mis olid 1922 a. omawalitsustele laenuks antud eelarwe puudujääkide katteks kooliõpetajate palgamaksimise osas. Juba laenuandmise puhul oli selge, et omawalitsustel seda kulu wõimatu on tasuda. Nüüd on aeg seda tõendanud ja Wabariigi Walitsuse poolt on ettepanek tehtud seda laenu omawalitsustele toetussummadeks määrata. Rahaasjanduse komisjon kaalus selle küsimuse läbi ja on seaduses eneses ainult redaktionilised muudatused teinud, wälja jättes Wabariigi Walitsuse poolt ette pandud § 2, mis kõneleb sellest, et see 30. mail 1922 a. wastuwõetud seadus, mille järele seda laenu omawalitsustele anti, on oma maksuse kaotanud. Kom-

misjoni arwates ei ole tarwis seda paragrahwi sisse wõtta, see wõib täiesti wälja jääda, sest kui see laen käesolewa seadusega toetussummaks arwatakse, siis pole seda wastawat paragrahwi uues seaduses mitte tarwis. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku käesolewat seadust I lugemisel wastu wõtta.

**Juhataja K. Päts:** Rahaasjanduse komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See seaduseelnõu on nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**4. Õpetajate palgaseaduse muutmise seadus — I lugemisel.** Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Zimmermann:** Käesolew palgaseaduse muutmise seadus muudab osaliselt ära 13. mail 1921 a. wastu wõetud õpetajate palgaseaduse. Suuri muudatusi siin seaduses tehtud ei ole. Sisulikumad neist oleks, et maal algkooliõpetajate nädalatundide arw on suurendatud 24 tunni pealt 28 tunni peale ja koolijuhatajate tundidearw on suurendatud 2 tunni wõrra. Peale 13. mai 1921 a. palgaseaduse muutmise seaduse on Wabariigi Walitsus Riigikogule esitanud weel kaks seadust, nimelt naroowataguste ja Petserimaa õpetajate lisapalgaseaduse ja tehnikumi õpetajate palgaseaduse. Need kolm seadust on rahaasjanduse komisjon üheks seaduseks kokku ühendanud. Tehnikumi õpetajate palgaseaduse suurem muudatus seisab selles, et tehnikumis professorid saawad sedasama palka, mis Tartu ülikooliski, see on 25.200 marka kuus. Niisuguseid isikuid on praegu ametis 3. Wabariigi Walitsuse poolt ettepanud seadus Petserimaa ja naroowataguste maade kooliõpetajate kohta, kes Eesti keeles õpetawad, lubab palgalisa 20% ja Narwa linna õpetajatele, kes tunnid Eesti keeles annawad, 10% palgalisa. Üksikasjaliste paranduste kohta annan seletuse teisel lugemisel. Teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

**E. Martinson (sd.):** Aruandja tähendas, et selles seaduses palju sisulisi muudatusi ei ole tehtud. Ma pean siiski tähendama, et selles seaduses õige olulised

muudatused tehtud on. Senniajani on Riigikogus kombeks olnud, et meie enne, kui meie neid küsimusi, mis kooli sisemiselt puudutawad, Riigikogus arutame, neis küsimusis ka hariduskomisjoni laseme seisukohta wõtta. Selle palgaseaduse arutusel on teistsugune kord sisse seatud. Seda seadust on ainult arutanud rahaasjanduse komisjon. Ma pean tähendama, et mitmed olulised muudatused selle palgaseadusega ette wõetud on. See uus palgaseaduse muutmise seadus tõstab kõrgemaga keskkooliõpetajate palga kõrgemasse järku. See on ju täitsa sisuline küsimus, kas need „oberlehrerid“ kõrgemal peaksid seisma, kui ülikooli lõpetanud isikud. Edasi on Tallinna tehnikumi õpejõudude palku normeeritud. Siis näeb seadus ette alaealiste kurikalduwustega laste parandusastuste koolide õpetajate kõrgendamist palgaastmetes. Edasi on ette nähtud koolijuhatajate, merikoolide õpetajate, erilaadiliste koolide ja uuesti asutatud kesk- ning kutsekoolide tundidearwu normeerimine. Usun, et see küll rohkem on haridusküsimus, kui majandusline küsimus.

Sisuliselt wõiks selle palgaseaduse kohta weel järgmist öelda: on tõstetud kooliõpetajate palka, kuid sellega ühes ka töötundide arwu. Wõrreldes teiste riigiteenijatega, on sellega õpetajate palka tõstetud palju vähemal määral. Öeldakse, et kooliõpetajate tundidearw olla liiga väikene ja tuuakse ette weel seda, et paljud kooliõpetajad palju rohkem tunde annawad, kui normaal tundidearw seda lubab. Kuid siin juures unustatakse ära, et selleks on olemas wäga tähtsad põhjused. Esiteks on see põhjuseks, et meil ei ole weel küllalt eriainete õpetajaid, kes wõiks teatud aineid õpetada, eriti just Eesti keele õpetajaid. On üksikud õpetajad ja need on sunnitud palju rohkem endid tundidega koormama, kui see nende jõukohane oleks, ja nad peawad wastu tahtmist rohkem tunde andma. Teine põhjus, ja just eriti perekonna inimestel linnas, on see, et õpetajate palk on liig väikene äraelamiseks, nii et nemad on sunnitud rohkem tunde andma. Õpetajad ei ole aga üldiselt endid mitte ülenormitundidega liig palju koormanud. Näituseks Järwa maakonnas tuli keskmine tundidearw 25,6 nädalatundi õpetaja kohta, seega õige wähe normaal arwust rohkem. Ei ole õige, et nii suur wähe on tehtud maa ja linna õpetajate wahel. Seda ei saa sisuliselt õigeks lugeda. Maal on 190

koolipäewa ja linnas 214, maal on tund pikem, maal on tund 50 min., kuna linnas aga 45. minutiline tund on. Kui seda arwesse wõtta, siis tuleks niisugune wahelkord maa ja linna kooliõpetajate wahel, kui 100:101,3 wahel, see tähendab 1,3% on maal kooliõpetaja töö lühem, nende tundidearw on aga 16% suurem. Peale selle tuleb seda arwesse wõtta, et maal töö raskem on; maal tuleb tihti töötada wahest 3 ja 4 jaoskonnaga. Peale selle on maal kõik töötamise tingimised palju wiltsamad, nii maja, õpeabinõude, õpetajate korterite ja muu suhtes. Nii et sellega, kui meie maaõpetajad weel raske-  
masse seisukorda pannakse, tuleks sarnane seisukord ilmsiks, et maaõpetajad katsuwad esimesel juhtumisel linna pugeda ehk koolitööst hoopis loobuda.

Edasi wõiks weel ühe tähtsama asja-olu peale näidata, et see palgaseadus asetab nende koolide õpetajad, kus ainult esimene ja teine klass olemas on, õieti päris õpetajate hulgast, kui määraliste õpetajate hulgast, wälja, sellepärast, et seal ei ole wõimalik nii suurt tundidearwu saada. Teatawasti on esimeses ja ka teises klassis ainult 24 tundi, kuna käesolewa seaduse järele nõutakse, et tundidearw peaks olema vähemalt 28 ja sellega on suur osa maakooliõpetajaid, kus pole wõimalik ka teistest koolidest tunde saada, määraliste õpetajate hulgast wälja arwatud. On weel teisigi puudusi, aga nende kohta saan esinema wastawate parandustega teisel lugemisel. Meie rühm hääletab selle seaduse esimesel lugemisel wastuwõtmise poolt, kuid saab wastawate parandustega teisel lugemisel esinema.

Juhataja **K. Päts**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See seadus on esimesel lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Zimmerman**: Teen ettepaneku õpetajate palgaseaduse muutmise seadust järgmisel Riigikogu koosolekul teisele lugemisele wõtta, ilma kodukorra § 45 ettenähtud kolmepäewase tähtajata esimese ja teise lugemise wahel.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**5. Maakonna ja linna kooliõpetajate määruse muutmise seadus — I lugemisel.**

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Zimmerman**: See seadus on täienduseks Riigikogu poolt 16. detsembril 1921 a. wastuwõetud seadusele. Muudatused on wäiksed.

Õieti on nad redaktsioonilised. Näituseks perekonna-abiraha on ära kaotatud, sest sellekohase paragrahwi järele, kus kooliõpetajad käiwad kõrgema palgaastme alla, enam perekonna-abiraha ei anta. Ka palgamaksmise suhtes on wäikesed muudatused. Ennem oli riigi maksta 3840 marka, omawalitsuse — 4800 ja korteri arwel 2160 marka. Nüüd on aga nii, et riik maksab 50% palgast, see on 9000 marka, omawalitsus — 5400 marka ja korteri arwel 3600 marka. Teisi tähtsaimaid muudatusi siin ei ole. Teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

**J. Reesen** (kom.): Käesolewa seaduseelnõu esitamine näitab seda pirukajagamise poliitikat, mis palgade normeerimisega maad on wõtnud. Kui teie waatate praegu esitatud seaduseelnõu, siis näete, et selles seisab, et kooliõpetajatele saab palka määratud riigiteenijate palga I astme suuruses, mis on kindlaks määratud palgaastmete redeli järele, mis läinud aasta detsembrikuus Riigikogu poolt wastu wõeti. Kuid sellele lisaks määratakse kooliõpetajatele weel, nagu selles seaduseelnõus seisab, sõidu- ja päewarahad riigiteenijatega ühesugustel alustel ja lõpuks 13-es kuupalk. Waadake, see juba, et peale palga saawad kooliõpetajad sõidu- ja päewarahad, ja nagu meie märkus kolmandas näeme, et neile ka korterid muretsetakse, sellest on ikkagi weel wähe, ja lisaks antakse neile weel 13-es kuupalk. See 13. kuupalga määramise süsteem on hakanud juba igalpool maad wõtma ja läheb wiimaks ka riigimaade kantseleisse, kõigekõrgema ametniku juurest kunni kõigewäiksema piiriwalwe meheni. Kas siis tõepoolest ei leita teisi wõimalusi, et palku tõsta, kui et palka antakse mingisuguse olemata aja eest, sest tegelikult ei ole ju meil aastast 13. kuud, tähendab makstakse palka aja eest, mida olemas ei ole. Kui teie wõtate seda sellest seisukohast, et see toetus on, siis niisuguse seadusandluse kaudu, nagu see praegu maad on wõtmas, wõiwad need toetused 13. kuupalga näol saada

alalisteks. Ja kodanikud, kes seda katma peawad, saawad ikka suurema maksumoormaa alla heidetud. Kui teie wõtate 1923 a. eelarwe, siis teie näete, et palgasumma teeb sellest wälja 2.031.000.000 marka, mis läheb lihtsalt selle ametnikkude karja ülewaltpidamiseks, mida kodanline kord oma wõimu alalhoidmiseks on sunnitud palkama. Meie ei saa kuidagi moodi niisuguse pirukajagamise poliitika nõus olla, waid hääletame selle seaduseelnõu wastu. Pealegi on see kodanlise kooli koolinõunikkuude palga täiendamise seadus ja meie ei saa selle poliitika mitte päri olla, mida praegu koolides aetakse. (J. Annusson (töer.): Kas Teie ise ikka palka wõtate?)

**Juhataja K. Päts:** Lõpusõna on aruandjal.

**Aruandja J. Zimmerman:** 13-es kuupalk ei ole sellesse seadusesse sisse wiidud mitte uudisena, waid tema on ka riigiteenijate palgaseaduses ette nähtud. Tahaksin härra Reesen'ile weel tähendada, et meie kodanline riik mitte rohkem ametnikka ei waja, kui see, mille korda nii wäga kiidate; seal on ametnikka palju rohkem kui meil. (J. Reesen (kom.): Ega teie sealt eeskuju ei wõtate.)

**Juhataja K. Päts:** Aruandja poolt on tehtud ettepanek seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta. (J. Reesen (kom.) räägib midagi wähele.) Rkl. Reesen, kui juhataja räägib, siis wõiks Teie rahu pidada. — Palun neid, kes selle seaduse I lugemisel wastuwõtmise poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Üks on wastu; sellega on see seadus esimesel lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja J. Zimmerman:** Teen ettepaneku seda seadust kodukorra § 45. põhjal järgmisel Riigikogu koosolekul teisele lugemisele wõtta, ilma kolmepäewase tähtajata esimese ja teise lugemise wahel.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**6. Tartu ülikooli Rahaasjanduse õpejõudude ja eripalgaliste ametnikkude palgaseadus — I lugemisel.** komisjoni aruandja **J. Zimmerman:** See on endine seadus, kuid palganormid on riigiteenijate palkadega kokkukõlasse wiidud. Teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

**Juhataja K. Päts:** Aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seadust I lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See seadus on I lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja J. Zimmerman:** Teen ettepaneku, et see seadus ilma kodukorras ettenähtud kolmepäewase tähtajata esimese ja teise lugemise wahel järgmise Riigikogu koosoleku päewakorda wõetaks.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**7. Kohtupristawite Üldise komisjoni aruandja T. Kalbus:** taksiseadus — I lugemisel.

Kohtupristawite taksiseaduse eelnõu on Wabariigi Walitsuse poolt esitatud, üldises komisjonis läbi waadatud ja selle komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta. Üldise komisjoni poolt tehtud muudatused on eelnõu kaasasolewas seletuskirjas ära tähendatud. Siiski tähendaksin, et see seadus tõstab kohtupristawite taksi wõrreldes praegumaks wa taksiga kolm korda. See tõstmine on tingitud järgmistest asjaoludest. Kohtupristawid ei saa mitte oma kantselei ülespidamiseks kulusumme, samuti ka üüri, kütte ja walgustuse raha, waid seaduse järele peawad nemad need kulud katma sellest taksirahast, mis nad kohtuotsuste täitmisel wõlglaselt sisse nõuawad. Praegumakse waks on aga niiwõrd wäike, et see mitte neid kulusid kinni ei kata, mis pristawitel kohtuotsuse täitmisel teha tuleb, ja sellepärast oli tarwis taksi tõsta, et vähemalt need kulud kinni saaks kaetud, mis seaduse järele kohtupristawite kanda jäetud. Kui see uus taks, mis praegu Riigikogus arutusel on, wastu

wõetakse, siis saaks iga pristaw läbisegi kuus taksiraha 8350 marka ja selle rahaga wõiksid nad ametikohuste täitmise puhul tekiwad kulud kinni katta. Sellepärast teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) See seadus on I lugemisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Teen ettepaneku seda seaduseelnõu ilma kolmepäewast tähtaega esimese ja teise lugemise wahel ära ootamata järgmise Riigikogu koosoleku päewakorda wõtta.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

#### 8. Riigi trüki-koja põhimäärused — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma:** Käesolewad põhimäärused on sarnased nendele, mis juba Riigikogu poolt on antud põlewi- ja turbatööstusele. Wahe käesolewate põhimääruste ja nende juba maksuwate wahel on eriti selles, et riigi trüki-koja juhatus pole mitte kollegiaalne, waid siin on trükikoja juhatus antud trükikoja juhataja hooleks, kellel abid on. Seda parandust arwati sellepärast tarwilikuks, et riigi trükikoda ei ole nii suur asutus, et temal peaks kolm direktorit olema, see oleks liig suur uhkus sellele asutusele. Nende aset wõiwad täita üksikute trükikoja osakondade juhatajad, ja niiwiisi saab seda asja palju lihtsamalt juhtida, kui kolme direktori kaudu. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

**A. Weiler** (tõer.): Et Wabariigi Walitsus asjaga nii kaugele on saanud ja riigi trükikoja oma põhimäärused on wälja töötanud, seda seisukohta tuleb terwitada. Meie riik on oma trükikodade poolest semmi päris weidras seisukorras olnud. Niisugust seisukorda ei näe meie naabrite juures kusagil. Peaaegu igal ministriumil on meil oma trükikoda, mõnel isegi mitu weel. On kellegil Wiljandis trükikoda olnud ja on ta ühele ministriumile ettepaneku teinud seda ära osta, siis on ministrium ka selle trüki-

koja ära ostnud. Wõib olla, et Baltiskis kellegil trükikoda ei olnud, muidu oleks ka see ära ostetud. Nii on üksikud ministriumid omale trükikojad muretsevad Wiljandis, Tallinnas ja mujal ja mingil tingimisel mitte sealt, kust teised eritrukikojad omale masinaid muretsewad. Ei ole siis ka imeks panna, et töö niisuguseks muutub, nagu me oma postmarkide juures alguses nägime, mida küll mujale wõis kleenida, aga mitte kirjade peale, mis peale oma inimeste ka weel wõõraste käest läbi käiwad. Meie näeme, et meie trükikodade asi on nii kaugele wiidud — ükski asi iseenesest nii kaugele ei lähe — et üksikute trükikodade juhatajad endid maha laskma on pidanud.

Käesolewa eelnõu § 1 märkus 3 on Wabariigi Walitsusele õigus antud eritrukikodasid lõpetada ja arwatawasti ei saa Wabariigi Walitsus selle märkuse juures wist kaua peatama jääda: mida warem need üksikud trükikojad likwideeritakse, seda parem. Edasi näeme, et riigi trükikojaale nii awarad laienemiswõimalused on antud, mida meie ühegi ettewõtte juures ei näe. Ettewõttel enesel on 100 miljonit põhikapitaali, see on — kaks korda rohkem, kui kõigil Eesti trükikodadel kokku. Igatahes näeme, et sellest trükikoda wälja wõrsuma peab. Samal ajal näeme, et see trükikoda igal nädalal wõistluswõimuline on. Sellele trükikojaale on hulk eesõigusi antud, tema on tulu- ja ärimaksust waba. Põhikapitaal on temal kasutamiseks täiesti ilma protsentideta ja selle tagasimaksimine riigile on 50 aasta peale pikendatud, iga aasta umbes 2 miljonit. See on summa, mille eest eraettewõtte pangale tagasimaksamiseks suuri summasid protsentideks peaks maksma.

Samal ajal, kus uuele trükikojaale suured arenemiswõimalused on antud, mida muidu otse terwitama peab, on ühtlasi sellele riigitrukikojaale kohustused peale pandud, et praegune seal walitsew kord enam edasi ei tohiks kesta. Nagu teada, on riigi kesktrükikoda rahaministriumis, kuhu praegu kõik teised koonduma peawad, niisuguses seisukorras, et mõtlema peab, kas selle trükikoja pidamine ennast riigile ära tasub. Wõib olla, et wiimased päewad seal parandust on toonud, aga senni on seal walitsenud töökord, mis tasuwuse mõttes täiesti wõimatu. Wõtame näituseks meie paberraha. Raha anti trükikojaale walmistamiseks. Trükimiseks läks aega kui palju tahes, palku makseti nii palju kui tarwis. Need pandi

kõik kuludeks ja peale selle 25% puhast ärikasu. Nüüd on tegelikult küsitaw, kas maksab kolmemargalise raha trükkimine riigile kolm marka wõi koguni kuus. Muijal on walmistamise wiis teistsugune. Trükitöö eest määratakse kindel hind. Meie riigitrükkikojas oldi nähtawasti sellest huwitatud, mida kallimaks töö läks, seda suuremaks kaswas alussumma, mille juurde 25% weel ärikasu lisati. Niisugune seisukord seal enam edasi kesta ei tohi. On teada, et ühe kümnamargalise joonistuse kallal, milles midagi iseäralikku ei ole, töötatakse 5 kuud ja ühe tikutoosi etiketi kallal 1½ kuud. Muidugi on ametnikud selle juures huwitatud sellest, et mida kauemini töö kestab, seda suuremaks läheb lõpuprotsent.

Kuuldawasti on uuestaastast alates niisugune seisukord muutunud, kuid sennijani on seal ette tulnud niisuguseid nähtusi. Wõtame galwanoplastika osakonna. See on ära tellitud, kuid seisab juba kaks aastat, ilma et ta tööd teeks. Ma ei tea, kas ta tööd ei leia, wõi ei ole isikut, kes seda tööd oskaks teha. Edasi teame seal asju, mille kohta kõik ajalehed sõna wõtnud, et on tellitud kahte wärwi trükkimasinad, mis trükiwad ühekorruga. Mõlemast otsast panewad kaks inimest paberit alla ja walmis raha tuleb alt wälja. Nüüd on wist see masin hädaga nii kaugele jõudnud, et ainult ühest otsast alla saab pandud ja üks wärw peale läheb, mis lisaks niisugune olla, et raha peale õieti hästi ei trüki. Nüüd, kus riigitrükkikoda erialustele üle wiiakse, wõib kindlasti arwata, et sarnased asjad seal lõpewad. (O. Strandman (töer.): „Waba Maa'd“ on ka mõnikord wäga halb lugeda.) See on õigus, „Waba Maa'l“ on mõnikord halb trükk, aga kui „Waba Maa“ trükkikojal 100 miljonit ilma protsentideta käes oleks, siis wõiks ta „Waba Maa'd“ klantspaberil trükkida. Nüüd wõiks arwatawasti kindlasti nõuda, et riigitrükkikoda, eriasutuse alusel, kõik wäärnähtused kõrwaldab.

**Juhataja K. Päts:** Lõpusõna on aruandjal.

**Aruandja K. Wirma:** See, millest rkl. Weiler rääkis wähemate trükkikodade ühendamise kohta, seda on juba Riigikogu teatud wiisil otsustanud sellega, et trükkikojahoone ehitamiseks on krediit määratud. Mis puutub nendesse puudustesse, mis eelkõneleja ette kandis, siis on päris õige, et rahatrükkimine riigitrükkikojas

wiibib. Tõepoolest on seal weel muidki nähtusi ette tulnud, mida wahest rkl. Weiler ette tõi, kuid see wahelhüüe, mida härra Strandman koha pealt rkl. Weiler'i kõne ajal tegi, tõendab, et ka „Waba Maa“ trükkimisel on puudusi ja neid tuleb igas trükkikojas ette. Jäeb järele ainult loota, et kui riigitrükkikoja hoone walmis saab, ja need masinad, mida tahetakse tellida ja mis osalt juba tellitud on, kuid weel üles seadmata, et kui need käima hakkawad, siis ka rahade trükkimine, selle kõrwal ka postmarkide ja raudtee piletite jne. trükkimine, korralikumaks läheb.

**Juhataja K. Päts:** Rahaasjanduse komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seadust I lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on käesolew seadus nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

**Aruandja K. Wirma:** Teen ettepaneku käesolewat seadust II lugemisele wõtta ilma kolmepäewast tähtaega ära ootamata.

**Juhataja K. Päts:** Aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seadust II lugemisel wõtta ilma kolmepäewalist tähtaega ära ootamata. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

## 10. Trükiseadus Üldise komisjoni aruandja J.

**Jaakson:** Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Sõnawabadus on üks nendest suurematest wabadustest, mille eest seltskond alati on wõidelnud ja wõitlema pidanud walitsuse wastu, kes mitte seltskonnaga käsikäes ei töötanud. Niisugune seisukoht oli ka meie juures tsaariajal. Siis trükiwabadust ei olnud, waid olid maksmas tensoriwõim ja kõiksugü kitsendused, mille wastu seltskond alati wõitles. Peale tsaariwõimu lange mist oli üks esimestest seadustest, mis maksma pandi 27. aprillil 1917 a., trüki ja sõnawabaduse seadus. Kuid ometi oli see seadus esiteks liig puudulik ja teiseks sundisid segadused, mis Wene seltskonnas ellu tõusid, ka sellegi seaduse kohta kitsendusi maksma panema ning Wene ajutine walitsus oli sunnitud 12. ja 14. juulil 1917 a. uusi määrusi maksma panema,

mis trükiwabadust kitsendasid. Niisuguses seisukorras oli asjalugu siis, kui meie Wabariigi Walitsus tööle asus ja kui wabariigis Wene seadused, mis maksuwel olid, 1917 a. lõpul enne enamluse pööret, ka meie wabariigis maksuma pandi. Meie põhiseaduses on wastu wõetud täieline sõnawabadus. On öeldud, et seda wabadust võib kitsendada ainult kõlbluse ja riigi julgeoleku seisukohalt. Tsensuuri Eestis ei ole. Meie põhiseaduse nõuetele Wene ajutise walitsuse määrused ei wastanud ning selle põhiseaduse nõude teostamiseks oli tarwis walitsusel välja töötada trükiseadus, mis sõnawabadust kindlustaks selles mõttes, mis meie põhiseaduses on ette nähtud. Selleks oli Wabariigi Walitsuse poolt käesolew trükiseaduse eelnõu välja töötanud ja Riigikogule esitatud. Riigikogu andis selle seaduseelnõu üldise komisjoni kätte, kus selle eelnõu kohta kaunis rohkesti parandusi tehti, kuid põhimõttelikult wastab käesolew seaduseelnõu täiesti sellele, mis Wabariigi Walitsuse poolt sai esitatud.

Üldise komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

**A. Weiler** (töer.): Kuigi arutuselolew trükiseadus nii mõndagi Bismarcki ajast pärinud on, nii head kui halba, isegi nii imelikud on need juhtumised, et paragrahwid ühed ja samad on — näituseks on § 11 sõna sõnalt ühtemoodi — näeme meie aga siiski, et seaduse walmistajad tegelikult elust wõrdlemisi õige kaugel on olnud. Ma räägin mõnest nii puhtpraktilisest asjast. Kui meie waatame käesolewat seadust, siis annab käesolew seadus lehe väljaandjale järgmised õigused. Igal kodanikul, kellel walimisõigus on, on õigus ka lehte välja anda, aga meie näeme ka, et tegelikult elus see seadus lihtsalt ära kaob. On seal lehes midagi olnud, mida politsei leiab seaduswastase olewat, siis korjab tema selle lehe harilikult ära. Harilikult otsustab ka rahukogu järgmisel istumisel, et see konfiskeerimine põhjendatud on, kuna otsustamine ei tea millal tuleb. Kui ma ei eksi, on Eesti wabariigi kestwusel 18 kuni 19 lehte kinni pandud ja ära konfiskeeritud on lehti üle 20 korra. Minu teada ei ole Eesti wabariigis veel ühtegi lehetoimetajat karistatud ärakorjatud lehtede põhjal. On muidugi hulk karistusi olnud, kuid need on kõik olnud eraalgatusel. See asjaajamine on meil tõesti nii aeglane, et leht 3 aasta eest ära korjatud ja rahukogu on leidnud, et see

konfiskeerimine õige on, siamaani ei ole aga asi sisulikult arutamisele wõetud. Ei ole veel ühtegi toimetajat kohtu teel karistatud. Koha peal on aga sellel toimetajal kodaniku õigused piiratud olnud, vähemalt ei ole siseministeerium ühelegi ärakorjatud lehe väljaandjale weel teist lehte välja anda lubanud.

Nii näeme, et seadus on üks asi ja tegelik elu on teine asi. Bismarcki aegses seaduses on küll mingisugune märkus sees, et rahukogu on asja sisulise arutamise kohustatud ruttama. Meie seaduses seda mitte sees ei ole, aga juristid tõendawad, et meie rahukogu palju waledam on ja asju palju kiiremalt edasi antakse. Kuigi see asi meil palju kiiremini edasi antakse, kui Bismarck'i ajal, siiski läheb see asjaarutamine meil palju aeglasemalt, kui mujal ilmas. Kui tõesti leht konfiskeeritakse, siis peab meil Eesti riigis asi nii kaugele saama, et tema väljaandjale kohtulaua ees öeldakse, et „kuule mees, Teie olete“ — „sina“ ei öelda seal mitte, waid „teie“ — „Eesti wabariigi seadust rikkunud ja peate sellekohast karistust kandma.“ Tegelikult aga näeme, mismoodi meil lehe ärakorjamine toimetatakse. Mina olen seda asja pealt waadanud. Leht saab ära korjatud, stereotüübiplated kui niisugused, saawad puruks peksetud ja ladu kinni pitseeritud. Pitseeritud ladu seisab 1 nädal, 2 nädalat, leht seisab kesk trükikoja põrandat ja keegi ei tohi teda puudutada, sest pitseritega nõõri sa ei tohi puudutada. Räägid wahepeal ühele, teisele ja igaüks ütleb, mina pole seda teinud. Ah, õigus jah, et meie seekord panime, aga ega sellel tühjal pole waja pitseri all seista, et kiskuge ise pitser maha ja pange tähed paigale. Nii näeme, mismoodi seadus räägib. Tegelikult elus aga talitatakse teisiti.

Wäga head asjad on selles seaduses §§ 11 ja 12. § 12 on see õienduste paragrahw. Iga kodanik, kui sind ajalehes on puudutatud ja sa õiendada tahad, siis maksa. Siin on ka wist niisugune mõte sees, et kui walitsuse asutus lehele saadab teadaande, siis käib see teadaanne ka maksu alla. Siamaani olid walitsuse asutused hoopis teisel alusel, arwati, et kui võib mõne heategewa pidu teadaannet maksuta trükkida, mispärast siis meie ei wõi maksuta saada, sest meie oleme ju walitsuse asutus. § 12 on sellepoolest selge, et nüüd võib nende käest samasugust maksu wõtta, kui igaühe sureliku käest. Mis puutub üksikutesse tehnilis-

tesse külgedesse, siis pean mina ütleva, et üldine komisjon on natukene elule lähemal, kuna ministeeriumi poolt kokkuseatud projekt elust õige kaugel on olnud. Esialguses ministeeriumi poolt esitatud eelnõus oli paragrahv, et kõik trükitööd, mis aga trükkimasina alt tulevad, peavad olema kaltsudest paberil trükitud. Need 8 eksemplaari, mis lähewad muuseumile, politseile ja Tartu ülikoolile alalhoidmiseks. Ja kui meie nüüd asjaolu lähemalt vaatame, siis ei ole minu teada ühtegi ajalehte, mida nartsudest paberil trükitakse. „Times'i“ ei trükita ka mitte nartsudest paberil. Rotatsiooni paberit ei valmistata enam nartsudest terwel maakeral.

Edasi näeme, et üldine komisjon on kergendanud, pehmenanud seda seadust ja on lubanud ajalehte trükkida rotatsiooni paberil. Mis tähendab nartsudest paber, selleks annawad tõendust meie paberrahad. Meil Eestis valmistab ainult Räpina paberiwabrik nartsudest paberit. Kui sarnasel nartsudest paberil, millel meie raha trükitud, ka raamatuid trükitakse, siis pole tarwis selle juures kahelda, et need raamatud rohkem alal seisaks, kui tselluloosipaberil trükitud ja, nagu ma juba tähendasin, ei saa trükikojad seda ka tehnilistel põhjustel läbi wiia, sest et üksainuke wabrik nartsudest paberit valmistab, ja nimelt Räpina paberiwabrik. Masinad, millel sarnast paberit valmistatakse, on tehtud igatahes peale Gutenberg'i sündimist. Ka Johanson'i paberiwabrikul on olnud omal ajal sarnased paberimasinad, kuid ka tema on nad Räpina paberiwabrikule ära müüinud, nii et meie teame, et paber, mis meil nartsudest valmistatakse, on teatud piiratud laisega. Kui teie tahate albumi välja anda, wõi midagi muud suuremat kaupluse raamatut, wõi dopelt-wormati sisse seada, siis ei saa teie kusagilt kohalt nartsudest paberit. See on lihtsalt praktiliselt läbiwiimata. Aga ma ei ütlen mitte, et selle suguse paberi saamine wõimatu oleks, sest seda wõime Soomest ehk Saksamaalt tellida, aga meie tolli mõiste on niisugune, mis näitab, et sarnane paber on luksus-paber, mille toll on 2000 marka puuda pealt. Üldse on meie toll niisugune, millest ei maksa rääkidagi.

Selle seadusega wiiakse trükikojad väga raskesse seisukorda. Iga eksemplaari juures tuleb politseiga waidlusi ette, et tehtagu selgeks, et see mitte nartsudest paber ei ole, niisama tuleb ka ta-

litada iga raamatu juures, sest seadus nõuab, et teie peate 8 esimest eksemplaari nartsudest paberil trükkima. Teen paranduse, et sõna „nartsudest“ välja jääks, sest et see meie oludes läbiwiimata on ja pealegi ei ole nartsudest paber põrmugi parem kui tselluloosist paber. Edasi on siin weel üks praktiline asi, et trükitööde wastuwõtja peab igalpool raamatus allkirja andma. See on jällegi nähtus, mida terwes ilmas ei tehta. Mujal ilmas talitatakse nii wiisi, et tööga läheb saateleht kaasa, kuhu töö wastuwõtja alla kirjutab, aga praegu nõutakse meil, et trükitööde wastuwõtja peab trükikojas raamatule alla kirjutama, et ta töö wastu on wõtnud. Minu arwates aitab sellest nõudmisest küll, kui allkiri on, aga mitte et ta just raamatus olema peab. Sellekohase paranduse teen II lugemisel.

**J. Reesen** (kom.): Eelmine kõneleja leidis kohase wõrdluse käesolewa seaduse kohta. Ta tähendas, et siin seaduses on sees punktid ja paragrahwid, mis Bismarck'i aegsest trükiseadusest pärit. See Bismarck'i aeg juba iseenesest laseb selle seaduse sihilikkuse ja iseloomu peale küllalt selget pilku heita. Kui meie vaatame selle seaduse ulatusesse, siis meie peame seda alla kriipsutama, et siin, nagu kõigis kodanlikes seadustes „ei“ ja „ja“ mitte selgesti välja öeldud ei ole, waid neid peidetakse igasuguste konksude taha: igasuguste kõlbluse jne. mõistete all taetakse takistada teatawa ilmawaate awaldamist jne.

Kui meie wõtame käesolewast seadusest paragrahwi, mis kõlbluse mõiste kohta käib, siis näeme, et selle kõlbluse mõiste wastane on ka mässu ja riigi kukutamise mõiste. Kodanline seadusandlus läheb sellest välja, et tema kindlustab kodanlist julgeolekut, kuid proletaarlist waatepunkti arwesse ei wõta. Ka siin trükiseaduse eelnõus näeme meie, et siin tahetakse kõlbluse piiramise sildi all takistada teatawa ilmawaate sihis awaldatud teooriaid. Kui teie wõtate teistsuguse seisukoha, mis alati kodanlusel olnud, wõideldate igasuguse kõlwatuse wastu, siis, mis olete selleks teinud, et igasuguse turukirjanduse ilmumist takistada? Öieti mitte midagi. Seda rohkem tööd on aga tehtud, et töölisajakirjandust sulguda, leides temas mõisteid, mis kodanlise moraali ja korra wastu käiwad. Meie kirjanduses ei ole aga midagi awaldatud, milles kodanlus oleks wõinud välja lugeda mässuleõhutamist, küll on aga olnud kodanlusele



mittesoodsaid sõnu, ja sellest on küllalt olnud tööliste ajakirjanduse sulgumiseks.

Kui meie nüüd võtame väljamaalt sissetoodavate trükitööde kohta käiva paragrahvi, siis näeme, et § 16 põhjal on Wabariigi Walitsusele antud niisugused wõlitused kätte, et tema võib kahe aasta reale ära keelata wastawal maal ilmuvate trükitööde sissetoomist. Järjekult tuleb niimoodi välja, et kui väljamaa ajalehes korra ehk kaks korda ilmub mõni niisugune kirjeldus, mis Eesti riigi kohta käib, võib see kirjeldus anda kaheks aastaks nõhjust ära keelata sealt maalt üldse trükitoodete sissetoomist. See oleks aga ühe maa eraldamine Eesti riigist. Ma ei ütle, et siin tingimata peab võtma nõukogude Wenemaad. Siin võib niisamuti Saksamaa kirjandusele sarnast takistust teha. Meie peame ometi tunnistama, et meil praegusel ajal mitte soodsat waimlist läbikäimist riikide wahel ei ole. See, mis nüüd sisse weetakse, ei ole ka kõik seda wäärt, et seda üldse sisse tuua.

Edasi, eelmise kõneleja poolt on juba alla kriipsutatud need kohustused, mis ajalehtedele peale pannakse ametiasutuste poolt saadetud seletuste ja õienduste awaldamisega. Seaduses ei ole mitte ära tähendatud, missugustel ametiasutustel õigus on sarnaseid awaldusi saata. Meil on palju sarnaseid organisatsioone, mis nõudmisega tulla wõiwad, nende seletusi ära trükkida. Seal on kõiksugu kaitseliidud ja kütirühmad, ja tööliste ajakirjandus trükkigu siis nende awaldused ära. Seal on weel kristlased ja ususeltsid, nii et see paragrahw wõimaldab ajakirjandusele niisuguseid ametlikka awaldusi peale suruda, mis täiesti ajakirjanduse ülesannetesse ei puutu, wastupidi, nii palju ruumi nõuawad, et ajakirjandus oma otsekohestele ülesannetele wastata ei wõi.

Siis on § 13. öeldud, et ei tohi awaldada mingisuguseid dokumente, protokolle, ametlikka kirju jne. Mida sellega tahetakse öelda? Sellega tahetakse seda öelda, et need otsused, mis mitte rahwa huwides ei ole tehtud, ei wõi awalikkuse ette kantud saada. Muuseas ei wõi awaldada ka Riigikogu kinnistel istungitel arutatud asju. Kodanlusel on ju palju sarnaseid asju, mis walgust ja awalikkust kardawad. Meie, töölisteklasi esitajad, leiame, et see ei ole mingisugune demokraatia, kes oma asju kinniste uste taga ajab. See on Bismarck'i aegne kord, nagu härra Weiler tähendas, millest me ometi kord peame üle saama.

**J. Piiskar (is.):** Juba waremalt on meil mitme küsimuse puhul tulnud rõhutada, et siseministeeriumil näib olewat eriline huwi tarwitada tema poolt esitatud seaduseelnõudes just seda, mis kõigewanem, kõigerohkem ajast maha jäänud ja põhiseaduses deklareeritud wabaduste wastu käib. Selles mõttes kannab trükitööseadus täiesti üldist joont ja üldist ilmet, mida kannawad, näituseks, omawalitsuse seaduseelnõud, kui ka teised seaduseelnõud, mis siseministeeriumist on tulnud. Imestama paneb juba kõige pealt § 2, kus trükitoodete all mõistetakse ka igasuguseid trükimasinal ehk mõne muu mehhaanilise wõi keemilise abinõuga paljundatud kirjutusi. Tähendab, ka shapirograafi ja hektograafi peal paljundatud kirjutused loetakse trükitöödeks; ja nende kohta pannakse maksma kõik nõudmised, mis trükitööde kohta käiwad. § 7-das on nõudmine, et neis peab ära tähendatud olema trükikoja asukoht ning ilmumise aasta! Waewalt võib küsimust koomilisemalt üldse üles seada. Määrustes, mis käiwad ajakirjanduse, see tähendab, perioodiliste trükitoodete kohta, on praegu makswate ajutiste määrustega wõrreldes kitsendusi tehtud. Tähendab, ei ole 1918 a. lõpust, kus ajutised trükiasjade määrused välja anti, edasi jõutud wabaduse poole, waid kitsenduste poole. Põhiseaduses on deklareeritud küll sõnawabadus ja kõik muud wabadused, kui aga esitatakse mõni neist nõndanimetatud eriseadustest, mis peawad sisu andma põhiseaduse deklaratsioonile, siis kõneleb see sisu risti wastu deklaratsioonile. Mõned paragrahwid on redigeeritud nii segaselt, et neid wõidakse seletada nii, et sõnawabadusest jälgegi järele ei jää. Võtame kas wõi näituseks § 13-da. Seal on öeldud, et ilma sellekohase loata on keelatud teatawate dokumentide awaldamine. Kelle loata — seda ei ole öeldud.

Mida on siis keelatud awaldada? Riigiasutuste salajas hoitawaid protokolle, ametlisi kirju, dokumente ja nende sisu. Kas see keeld käib ka igasuguste kirjade ja dokumentide kohta, mis salajased ei tarwitse olla wõi keelatakse ainult salajaste kirjade ja dokumentide awaldamine? Ja missugused on siis need salajased kirjad? Missuguste tundemärkide järele võib ühte dokumenti teisest eraldada jne. See kõik on selgusetu. Järgmises paragrahwis on öeldud, et sise- ja sõjaministri ettepanekul võib Wabariigi Walitsus teatawa aja peale ära keelata teatawate tea-

detes awaldamise trükitoodetes. Missugune see teataw aeg on ja missugustel olukordadel ta seda teha wõib? Küsimus on jälle täiesti lahtiseks jäetud. Wõib mõista nii ehk teisiti. Ja muidugi mõistetakse nii, nagu see armas nendele, kes seadust käsitawad ja seletawad. Edasi, § 15 kõneleb wäljamaalt sissetoodud trükitoodetest, peaaesjalikult raamatutest. Siin leiame jälle samasuguseid imelikka nõudeid, nagu härra Weiler näitas nartsudest paberi kohta. Enne saadetuse wastawast tolliasutusest wäljaandmist peab tellija saama siseministeeriumile trükitoodete nimekirja, mis peab sisaldama iga trükitoote nimetuse, eksemplaaride arwu ja kui andmed trükitootel leiduwad, siis ka trükkimise aasta, trükkimise koha ja autori nime. Alles siis, kui see teadaanne on ära antud, wõib saadetuse tolliasutuselt kätte saada. On see tegelikult läbiwiidaw? Eksemplaaride arwu wõib arwete järele kätte saada, igakord küll mitte päris täpisealt, trükitoodete nimetuse ka enamwähem, kuigi mitte päris täpisealt, sest on küsimus, kas arwetes leiduwad nimetused ja andmed on siseministrile alati küllalt täpisealsed. Seadus ei ütle, mis sünnib waleteadete andmise tagajärjel, aga siseminister ütles ühe teise seaduseelnõu puhul, et karistusküsimused tulewad lahendada eriseadusega. Ja ühe seaduseelnõu seletuskirjas, mis praeguse koosoleku näewakorras, on öeldud, et karistusnormid on sellepärast ära jäetud, et neid tahetakse lahendada erinowelliga. Tähenab, karistus on mõeldaw ja wist wõetakse kaubasaaja wastutusele, kui teated ei ole täpisealsed. Edasi on aga selles seaduses nõudeid, mida teadete andja ka kõigeparema tahtmise juures ei saa täita. Tuleb teatada trükkimise aasta, koht ja autori nimi. Harilikult on aga tarwitawamad raamatud ilmunud mitmes trükis ja tellija ei tea sagedasti, missuõne trükk temale on saadetud. Wõib olla on wahepeal weel uuem trükk ilmunud ja talle see saadetud, wõib olla oli teatawal äril wanemat trükki järele jäänud, ja et sellest lahti saada, saadab ta tellijale wanema trüki. Kuidas saab siis trükkimise aasta kohta täpisealseid teateid anda?

Samuti on lugu trükkimise kohaga. Toode wõib olla läinud teise kirjastaja kätte ja trükitakse teises kohas.

Kui neid teateid pärast nõutakse, kui saadetis on wälja antud, siis oleks see weel arusaadaw, sest wõiks raamatu-

kaanelt järele waadata ja maha lasta kirjutada tarwilised andmed, kuigi ka see raskusi teeb ja raamatu hinda tõstab, sest ega siis raamatukaupleja seda oma kulul tegema hakka, waid paneb ostjale arwesse. Praegu aga, kus nende teadete andmist nõutakse siis, kui raamatud alles tolliwalisuses pakis, näitab see ainult seda, et inimesed, kes selle seaduse on kirjutanud, üldse ei ole küsinud, kas tegelikult neid nõudmisi wõimalik on täita ja läbi wiia wõi mitte.

Samasuguseid näitusi wõiks ka celnõu teistest osadest tuua. Silma paistab iseloomulikuna muuseas § 16 nõudmine, kus öeldakse, et teatawa ajalehe sissetoomist wõib siseminister 2. aastaks ära keelata, kui tema kohta kaks konfiskeerimise otsust on tehtud. Need konfiskeerimise otsused wõiwad aga väga kergesti tehtud saada ja sellega on teatawale wäljamaa ajakirjandusele sissepääs täiesti sulatud. Selles mõttes on see weel waljem korraldus, kui tsensuuriaegne.

Seaduse kolmas osa kõneleb trükitoodete konfiskeerimisest, missugune talitus jäetakse politsei hooleks, vähemalt esialgne konfiskeerimine, mis harilikult aga muutub lõpulikuks, sest ei ole teada ühtegi juhtumist, kus konfiskeeritud ajalehed tagasi oleks antud. Kui nüüd walitsuse asutustele ühelt poolt antakse sarnased suured wõimalused, siis peaks teiselt poolt nende peale pandama wastutus selle õiguse kurjasti tarwitamise korral. Siin aga öeldud ei ole, mis sünnib siis, kui politsei on lihtsalt oma tujude järele talitanud ja leidnud Wabariigi Walitsuse wastu haawawaid ütelsi wõi kõlbluswastaseid wõi riigikorra kukutamisele üleskutsuwaid teateid seal, kus neid olemas ei ole, sest need mõisted on väga weniwad. Wõtke näituseks kõlblus, see on selle järele, kuidas keegi sest aru saab; wõidakse minna nii kauõele, et keelatakse ära kõik, mis piiblisalmiga ei alga ega lõpe. On jäetud konfiskeerijale suur wabadus talitada oma äranägemise järele ja ei ole tema peale mingisugust wastutust pandud, kui ta oma õigust kurjasti tarwitab. Selle seaduse järele saab edasi kestma seisukord, mis praegu maksew — konfiskeeritakse ilma põhjendamata.

Teiste üksikasjade juures ei taha ma praegu peatada. Aga neistki märkustest selgub, et seda seaduseelnõu sel kujul wastu wõtta ei saa, sest kuigi härra Weiler lubas nartsudest paberi asjus paran-

dusi teha, leiame meie, et selles seaduses on nii palju ja nii suuri puudusi ja kitsendusi, et neid võimatu on II lugemisel parandada. Sellepärast teen ettepaneku see seaduseelnõu komisjonile tagasi anda ümbertöötamiseks.

**Juhataja K. Päts:** Lõpusõna on aruandjal.

**Aruandja J. Jaakson:** Selle eelnõu vastu on waielnud mitmed rääkijad. Kuid need wastuwaidlused käiwad rohkem üksikute paragrahwide vastu, kui terve eelnõu vastu, ja osalt nad ülepea selle seaduse kohta ei käi. Härra Weiler tõi siin ette, et kohtuasju konfiskeeritud ajalehtede pärast liiga aeglaselt arutatakse. Selle vastu ei saa aga trükiseadusega wõidelda, waid selle vastu tuleb teisi abinõusid tarwitusele wõtta, et kohupidamise korda kiirendada. Teised wastuwaidlused, niihästi härra Weiler'i, kui ka härra Reesen'i ja Piiskar'i poolt käiwad üksikute paragrahwide kohta ja need wõiks arutamisele tulla II lugemisel. Osalt wõin aga praegu tähendada, et nende teadete järele, mis üldisel komisjonil oli, need wastuwaidlemised mitte põhjendatud ei ole. Nii näituseks nartsude kohta käiwa paberi asjus; seal igatahes on walituse esitaja andmete järele just trükikodadeomanikkudelt teateid saadud, et niisugusel kujul, nagu eelnõusse üles wõetud, see täielikult läbiwiidaw on.

Sellepärast ei saa siin mitte vastu waidelda, et see mitte wõimalik ei ole. Härra Piiskar'i etteheidetest on üks osa vähemalt sarnased, mis selle seaduseelnõu kohta sugugi ei käi. Nii näituseks § 2 kohta seletas härra Piiskar, et seal trükitoote all tuleks mõista ka kõiki hektograafi masina peal tehtud töid. Kuid härra Piiskar jättis tähele panemata, et § 2. selge sõnaga öeldud on, et trükitoodete mõiste alla kuuluwad ainult sarnased tooted, mis publikumile awaldamiseks on määratud, missugune tundemärk tingimata tarwilik on. (Wahelhüüe: Kuidas on koosoleku kuulutamise kohta?) Koosoleku kuulutuse kohta leiata teie jällegi § 8 selles trükiseaduses, kus need ka kitsendustest wabastatud on. Ka teised wastuwaidlused härra Piiskar'i poolt ei ole sugugi põhjendatud. Näituseks wastuwaidlemine, et ei ole õigust keelata trükis awaldamast saladuses hoitawaid ametlisi dokumente. Ma küsiksin härra Piiskar'i käest, kus riigis see siis wõimalik on, et ülepea mingisuguseid saladuses hoitawaid dokumente ei ole ja

kõik wõib awaldada. Sarnast riiki ma ei tunne ja ei saa meie ka Eesti riigis nõnda toimetada, et kõik dokumendid, mis olemas on, otseteed järgmisel päewal wõiksid kõigil pool trükis awaldatud saada. § 15. kohta kurtis härra Piiskar, et wäljamaalt sissetoodawate trükitoodete kohalemuretsemine wäga raske on. Kuid ma tahaksin jällegi selle peale tähendada, et § 15 käib äriliste ettewõtete kohta, kes trükitooteid telliwad siia laialilaotamiseks, müügi ehk mõnel muul teel. See käib otsekohe raamatukauplejate ja ärimeeste kohta. Igatahes neil, kui nad wäljamaalt midagi telliwad, on enne kindlasti teada, mida just nad tellinud ja mis neile on saadetud. Ma kordan weel: kõik need wäited käiwad üksikute paragrahwide kohta ja tulewad teisel lugemisel arutusele. Ma jään oma esialgse ettepaneku juurde, seda seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu wõtta.

**Juhataja K. Päts:** Juhatusel on kaks ettepanekut tulnud. Esimene on aruandja poolt, seda seadust esimesel lugemisel vastu wõtta. Teine ettepanek on rkl. Piiskar'i poolt, mis järgmiselt käib: „Panen ette trükiseadust tagasi anda komisjoni ümbertöötamiseks.“ Hääletamisele panen kõige pealt tagasiandmist sisaldawa ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on selle vastu. Seega on see ettepanek tagasi lükatud. Kes on selle poolt, et see seadus saaks esimesel lugemisel vastu wõetud, palun käed tõsta. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on poolt; seega on seadus esimesel lugemisel vastu wõetud.

**Aruandja J. Jaakson:** Panen ette, et see seadus saaks teisel lugemisel arutusele wõetud, ilma kolmepäewalist tähtaega I ja II lugemise wahel pidamata.

**Juhataja K. Päts:** Sõna on ettepaneku kohta rkl. Neps'il.

**M. Neps (sd.):** Käesolewa seaduse esimese lugemise kohta on mitmelt poolt sõna wõetud ja näidatud, et see seadus mitte wastuwõetaw ei ole. Kui nüüd ettepanek tehakse, et see korruga teisele lugemisele määrataks, siis on siin wõimatu parandusi mõtete kohaselt teha. Ja esiteks arwan mina, et seda seadust ei peaks mitte nii ruttu teisele lugemisele määrama, waid siin peaks kodukorra kohaselt kolmepäewalist tähtaega silmas pidama.

**J. Piiskar (is.):** Aruandja wiimane ettepanek on küll ootamata, kuid kui teda

hakata sisuliselt vaatama, on ta järjekindel. Meie ei ole seda eelnõu saanud korralikult läbi lugedagi, sest ta anti eile õhtul koguni hilja meie kätte, ja tänase päewa on Riigikogu koosolek kestnud. Oleme wõinud teda ainult waheaegadel lehitseda ja sedagi wäga pealiskaudselt. Wanematekogu otsuse järele tuleb järgmine Riigikogu koosolek wist homme hommikul, sest ega muidu kolmepäewalisest tähtajast mööda ei taheta minna. Siin on tegemist nähtusega, nagu see ennejõulusel eelnõude masindamise hooajal oli. — tahetakse eelnõu vastu wõtta ilma läbi lugemata. Siis vähemalt põhjendati sellega, et on tegemist küsimustega, mis enne pühadewaheaega lahendamist nõuawad, seega wäga hädalised on. See oli muidugi otsitud wabandus. Näidatagu siis nüüd, mis läheb hukka, kui seda eelnõu nädal ehk paar hiljem arutatakse. Kunni seda näidatud ei ole, ei leia meie kuidagi põhjendatud olewat, et seda eelnõu teisele lugemisele otsekohe wõtta ilma kodukorras ettenähtud kolmepäewalist tähtaega ära ootamata. Kodukord on silmas pidanud wõimalust eelnõuga tutwunemiseks. Kui seda nüüd arwesse ei wõeta, siis wõib enamus ju teha, mis ta tahab, kuid ärgu tuldagu siis ütlema, et korrektselt on talitatud.

**Juhataja K. Päts:** Ettepanek on tehtud seda seaduseelnõu II lugemisele wõtta ilma kolmepäewalise waheajata I ja II lugemise wahel. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana enamusel on see ettepanek tagasilükatud.

Et koosolek juba 3 tundi on kestnud, siis kuulutan 15. minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 8.10 min.

Peale waheaga algab koosolek kell 8.35 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Päts**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

**Juhataja K. Päts:** Riigikogu läheb päewakorras edasi.

**11. Awalikkude ettekannete seadus — I lugemisel.** Üldise komisjoni aruandja **J. Jaakson:** Awalikkude ettekannete seaduseelnõu täiendab teata-

wal wiisil trükiseadust. Ta awitab trükitoodetes etteoodud mõtteid rahwa seas laiali laotada. Ta on üks tähtsamatest

trükitoodete laialikandmise wiisidest. Sellepärast kõik see, mida öelnud olen trükiseaduse kohta, maksab ühtlasi ka käesolewa seaduse kohta. Juurde wõiksin lisada järgmist: Wene tsaariwalitsuse ajal käisid awalikkudeks ettekanneteks määratud trükitooted veel iseäralise draamatilise tsensuuri alla. Niipea, kui tsaariwõim Wenemaal oli kukutatud, anti ühes trükiseadusega Wene ajutise walitsuse poolt 27. apr. 1917 a. seadus wälja, mille läbi kõik awalikud ettekanded täiesti wabaks said kuulutatud. Et see seadus aga puudulik on, sellepärast oli meie walitsus sunnitud meie põhiseaduses maksmapandud sõnawabaduse põhimõtte teostamiseks awalikkude ettekannete jaoks iseäralist seadust wälja töötama, mis Riigikogule Wabariigi Walitsuse poolt sai esitatud. See seaduseelnõu waadati esmalt läbi hariduskomisjonis ja hiljem üldises komisjonis. Mõlemite komisjonide ettepanekud põhimõttelikult lahku ei lähe, on ainult mõned wäiksema tähtsusega lahkuminekul. Hariduskomisjon on nimelt arwanud laiendada seda seaduseelnõu ülepea kõigi lõbustuste peale; üldine komisjon on aga arwamisel, et laiendamine ei ole otstarbekohane, et siin tuleks käsitada ainult awalikku ettekannet ja ei mitte midagi muud. Leian, et see seadus täiesti wastab meie põhiseaduse nõuetele ja teen üldise komisjoni nimel ettepaneku seda seadust I lugemisel vastu wõtta.

**J. Reesen (kom.):** Nagu eelmine seadus, nõndasama ka käesolew, on nii kui ühest näpust litsutud, on wäga lähedalt waimliselt seotud. Eelmise seaduseelnõu puhul näidati selle seaduse tagurlise iseloomu peale, et see seadus wastab Bismarck'i ajale. Käesolew ei jää selle poolest temast mitte maha, waid sisaldab samasugust tagurlist mõistet. Juba isenesest need kitsendused, mis awalikkude ettekannete toimepanemisele käesolewas seaduses ette seatakse registreerimiste jne. kaudu, näitawad, missuguseid takistusi tahetakse teha sellele soodsale kodanlisele põhimõttele, mis wanal ajal kodanlisele wõimule tähtsaks abinõuks oli masside liikumise allasurumisel: mida rohkem rahwas lõbutseb, seda vähem teeb tema tõsisemate eluküsimustega tegemist. Tsirkus olla peabinõuks rahwa meeleolu rahustamisel. Muidugi ei kiida meie heaks, et tsirkus peaks olema rahwa peakoonduskohaks ja tegelikult ei ole ka siin

tsirkuse küsimus päewakorral, waid kõigi awalikkude ettekannete seadus

Kui teie wõtate wormaalsed takistused, siis peab ütleva, et kõige pealt siia hulka käib politsei juures registreerimine, sest see on väga suureks takistuseks, iseäranis maal. Ma pean tähendama, et koosolekute seaduses, samuti nagu käesolewaski, seisab sõnasõnalt see koht, mis registreerimise kohta käib ja mis nagu ära kopeeritud on. Ja seal on öeldud, et peab: „maal ja alewites vähemalt 24 tundi enne ettekannete algust kohalikule politsei jaoskonnaülemale wõi maakonna politseiülemale, selle järele kumb neist lähemal asub; kirjalikult teatama, mille üle teatajale kwiitung wälja antakse. Teadaandeid wõib teha ka terve rea ettekannete wõi terve hooaja kohta.“ Kui teie wõtate maakonnad, siis on maakonnas 1 politseiülem ja 2 jaoskonnaülemat: üks jaoskonnaülem asub maakonnalinnas ja teine asub kusagil kaugemal alewikus, kus rohkem rahwast on. Wõtame näituseks Wiljandimaa, Wiljandimaal, kui ma ei eksi, on 2 jaoskonnaülemat. Il jaoskonna politseiülem asub Põltsamaal, kuna Tarwastu inimesed peawad 30—40 wersta tagant tulema iga koosolekut registreerima 1 jaoskonnaülema juurde ehk maakonna politseiülema juurde, kes Wiljandis asub. Tegelikult sünnitab see asjaolu niisugust kitsendust, mis mingisuguse wabaduse mõistega kokku ei käi, sest kui teie peate sõitma kümnete werstade kauguselt iga vähemat ettekannet, perekonnaõhtut ehk piduõhtut, wõi muud lõbustusõhtut registreerima, siis on see niisuguste raskustega seotud, mis peale mitme päewa kaotuse ka kulu nõuab.

Alguses oli asi küll nii, et politsei raiooniülemal oli õigus koosolekuid ja piduõhtuid registreerida. Ma toon näitused Wiljandimaalt, kus mul tegelikult niisuguse asiaga tegemist tuli teha. Seal raiooniülem registreeris alguses kõik koosolekud ja muud awalikud ettekanded. Kui aga raiooniülemad olid politseinikkude kursused läbi kuulunud ja seal seda seaduse tähte põhjalikumalt tundma õppinud, jõudsid nad otsusele, et raiooniülemal seaduse järele õigust ei ole koosolekuid registreerida, waid et seda peawad tegema jaoskonnaülemad. Maal on igas wallas, ehk vähemalt kahe walla peale oma raiooniülem olemas, kellel mingisuguseid funktsioone ega kohustusi koosolekute registreerimise asjus ei ole, ei koosolekute seaduse piirides, ega ka käesolewas seadu-

ses. See teeb lõpmata palju takistusi, kui iga wäiksema pidu, lõbustusõhtu wõi awaliku ettekande pärast peab sõitma jaoskonnaülema juurde. Ja seda peawad praegu kõik kodanikud tegema, kui nad tahawad mingisugust koosolekut toime panna, kui see mitte registreeritud seltsi koosolek ei ole.

Siis on weel materjaalseks takistuseks asjaolu, et kõik need awalikud ettekanded käiwad tempelmaksu alla. Meie walitsus ei saa kunagi ilma tempelmaksuta läbi, see on nagu nõiakepp, mis igale asjale seadusliku iseloomu annab, nii et ta wõimalikuks saab alles siis, kui tal mark peal on. Tegelikult on aga mark selleks abinõuks, et waesematele kihtidele mitte wõimaldada korraldada koosolekuid ja muid awalikka ettekandeid, sest need kõik käiwad tempelmaksu alla ja tempelmaksu maksmine on väga kulukas. Sellepärast loobutakse niisugustest asjadest.

Mis nüüd järelewalwesse puutub, siis ei wõi seda tegelikult eitada, kuid siin on hakatud sellel alal läbi suruma teatawate ettekannete peale pääsemiseks wabapiletid. Nii koolid kui ka politseiesitajad nõuawad kaks kohta, kuna harilikult seda mitte ei olnud, et kooliwalitsusel koht oli awalikkudele ettekannetele. Tegelikult wõiks ju kooliwalitsus, niisama kui teised kodanikud, wõimalust leida neile ettekannetele pääsemiseks. Seaduse järele antakse politseinikule wõimalus awalikku ettekannet lõpetada, kui ettekanne kõlbluswastane on. Järjelikult on siis politseiasutus niisugune instituut, mis wabariigis kõlbluse mõiste ära määrab. Kui politsei hakkab enese äranägemise järele awalikka ettekandeid takistama, siis on meil igas maanurgas niisugused kõlbluse mõõdud selle järele, missugune politseikordnik seal asub. Kõlbluse otsustamise juures ei ole mitte ükski lõbuküsimusega tegemist, waid siin on puht kultuuriliste, puht klassielu ja kunstiga tegemist, sest kui teie näete näituseks töölisteatris klassiwõitluse seisukohast awalikka ettekandeid, siis wõib see kohalikule politseikordnikule kõlbluswastane olla ja tema meelewallas seisab, kas saab niisuguseid näidendid ette kanda, mis töölisteelu käsitawad ja walitewatest wahekordadest pilti pakuwad, wõi mitte. Tegelikult elust wõime meie väga palju niisuguseid nähtusi tuua. Isegi siin kõrges kogus on juhtumisi olnud, kus sõnu tarwitada ei saa, mis klassiwõitluse seisukohast arusaadawad. (A. W e i l e r (töer.):

Kõrres kogus, kas kuuletel! No küll oleks Lattik selle üle rõõmustanud. O. Strandman (töer.): Paremini juba niisuguseid sõnu mitte tarvitada, mis kultuurinimesele kohased ei ole.) Meie esitasime hiljuti arupärimise, kuid Riigikogu juhatus lükkas selle tagasi, sellepärast et arupärimises oli sõna „kurnaja“, mis haawaw ütetus olnud. Kui awalikkudes ettekannetes on mõni „kurnaja“ ehk muu sarnane sõna sees, siis võib politseinik koosolekut selle mõiste kohaselt takistada. (A. Weiler (töer.): Pange sõna „sääse“ ette; siis on „säsekurnaja“, kui see riimiga kokku läheb.)

Juhataja K. Päts: Rkl. Weiler, palun kõnelejale mitte wahele segada.

J. Reesen (kom.): Kui ta riimiga kokku läheb kunsti seisukohalt, siis seda wist takistada ei saa; kui teie aga wõtate teise külje, et ettekannetel tahetakse nõndanimetatud mässulaule laulda... Kus kohal teistes riikides olete seda näinud, et awalikkudel koosolekutel on rewolutsiooni laulude laulmine keelatud, sest niisugustel koosolekutel wiibiwad ka teisest kihist kodanikud, ütleme paksukõhuga kodanikud, mitte need tahmanäod, kes harilikult mässu teewad, siis ei ole nende kodanikkude poolt loota, et nad mässule kaasa tulewad ja et sarnane ettekanne otsekohe riigikorra lõpetamisele läheb. Niisama ei pruugi olla ka näitemängudega, kus tõepoolest ette kantakse tööliste ja paksukõhumeeste klassiwõitlust. (A. Weiler (töer.): Eks seal Itaalias see lugu ka paksukõhumeeste töö olnud.) Kas teie olete ka selle liigi kaastööline? (A. Weiler (töer.): Noh, kui häda käes on, siis kah, praegu häda weele ole. O. Strandman (töer.): Sinowjew olla veel paksem, kui Mussoliini, ja sestud näoga kah.) Kas teil veel midagi rääkida on?

Juhataja K. Päts: Rkl. Weiler, palun kõnelejat mitte segada.

J. Reesen (kom.): Kui meie waatame puht kunstilisi ettekandeid, mis teistes riikides maad leiawad ja kus ettekande piirides rewolutsioonilistes näidendites sõnu ja ütelsi ette tuleb, näituseks „maha kodanline kord“ jne., siis ei wõi Eesti riigis niisuguseid näidendid mitte ette kanda, sest see võib riigikorra kukutamise mõistet sisaldada ja politsei, kes selle

mõiste äramäärajaks on, võib ettekannet takistada. See ei ole mingisugune sõnawabaduse seadus, waid takistamise seadus, millega tahetakse kitsendusi teha ja isegi haridusministeeriumile võimalus anda oma poolt neid kitsendusi suurendada õpilaste kohta, kes 16 aastat wanad. (A. Weiler (töer.): No jah, mis sa täismeest weel takistad, wõtab naise, karilapsi on ka walmis.) Sisuliselt ei wasta see seadus mitte sõnawabaduse seaduse nõuetele ja sellepärast hääletame meie selle seaduse wastu.

Juhataja K. Päts: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaakson: Käesolewa seaduseelnõu puhul on üksikud Riigikogu liikmed tarwilikuks arwanud wastu waielda, kuid mina leian, et kõik need wastuwaidlused nõhjenewad lihtsalt arusaamatuse peal. Toodi ette, nagu nõuaks § 1 ka perekonnaõhtute kohta teadaandeid. Seda käesolew seaduseelnõu eneses ei sisalda ja kusagil seda nõutud ei saa, waid siin on kindlasti ära tähendatud kaks tundemärki, millele wastama peawad awalikud ettekanded, ja nimelt: kuhu võib ilmuda ilma isiklise kutseta wõi kuhu pääsemise eest tasu wõetakse. Kui teie omal ühe perekondlise õhtu toime panete, siis ei käi see mitte käesolewa seaduse alla, ja selle toimepanemiseks poie tarwis politsei juurde sõita, wastasel korral naeraks politsei teid välja. (L. Johanson (sd.): Kas politsei ka kedagi välja naerab?) Kas teadaanne awalikust ettekandest tarwilik on, see on teine küsimus. Mina leian, et teadaanne on tingimata tarwilik, sest igalpool, kuhu rahwast suuremal hulgal kokku tuleb, peab ka politsei saadawal olema, selleks, et iga isik, kellel politsei abi tarwis on, ka seda abi saada wõiks. Kui politsei niisugustele kohtadele ei ilmuks ning selle läbi keelduks kodanikkudele tarwilisel korral abi andmast, siis ei täidaks tema lihtsalt oma kohuseid. Sellepärast on teadaandmine awalikust ettekandest tingimata tarwilik ja ei takista see sugugi ettekannete wabadust. Selle wabaduse kitsendamisest wõiks siis jutt olla, kui politseile oleks õigus antud nimetatud luba anda wõi mitte anda. Seda õigust temale antud ei ole, waid teadaanded peawad saama tehtud korraalalhoidmise mõttes.

Teine asi, mille wastu rkl. Reesen tarwilikuks pidas waielda, oli tempelmarkide nõudmine. Minul on täiesti arusaamata,

misparast ollakse tempelmarkide vastu. On ju teada, et ettekanded, mis äriliseks otstarbeks toime pannakse, ka kulusid tekitavad, mis ettekannete toimepanijate poolt kantud peawad saama, ja ma arwan, et ka härra Reesen'i seisukohalt see mitte õige ei ole, kui meie need kulud wõtaksime riigikassa kanda ning selleks jällegi kõigilt kodanikkudelt riigikassale maksusid nõuaksime nende äriliste ettewõtete tuluks. Mis nüüd puutub sellesse, härra Reesen'i arwamisesse, et politseile ei tohi mitte õigust anda koosolekut lõpetada, kuigi seal kõlbluswastaseid ja riigikorra kukutamisele kutsuwaid ettekandeid toime pannakse, siis küsiks in ma härra Reesen'ilt, kas siis tõesti tema arwamise järele ei tohi selle vastu keegi midagi öelda, kui ühe sarnase ettekande peal kõigesuuremaid häbematusi räägitakse ja teised kodanikud peaksid selle all lihtsalt kannatama, ilma et selle vastu mingisugust abinõu oleks. Korralikus riigis ei tohi see mitte lubatud olla ja politseil peab õigus olema sarnasel korral, kui midagi seaduse wastast toime pannakse, wahele astuda. Ettekannete korraldaja õigused ei kannata selle läbi mitte, sest temale jääb õigus, kui politsei mitte õieti talitanud ei ole, tema vastu kaebtust tõsta kohtus. Kõik wastuwaidlused, mis siin ette toodud, on täiesti põhjendamata ja ma palun Riigikogu seda seadust I lugemisel vastu wõtta.

Juhataja **K. Päts**: Üldise komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud käesolewat seadust I lugemisel vastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud käesolewat seadust I lugemisel vastu wõtta.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**12. Seadus raamatukaupluste, ajalehekortorite, ajalehekiosside, laenu- raamatukogude ning lugemistubade awamise ja trükitoodete käsimüügi kohta — I lugemisel.**

Kõik see, mis on öeldud trükiseaduse kohta, käib ka selle seaduse kohta ja täiendamiseks wõin ainult seda juurde

lisada, et raamatukaupluste ja awalikkude lugemistubade awamine Wene ajal oli wõimalik ainult loa teel. Wene ajutise walitsuse ajal sai trükiwabandus antud, kuid otsekoheleid seadusi raamatukaupluste ja awalikkude lugemistubade kohta ei antud. Selleks, et seda küsimust korraldada, on käesolew seaduseelnõu wälja töötatud, mis ühtegi takistust ei tee raamatukaupluste ja awalikkude lugemistubade awamiseks ja ainult korra mõttes nõuab, et awamisest teada antakse wastawale asutusele. Üldise komisjoni nimel panen Riigikogule ette seda seaduseelnõu I lugemisel vastu wõtta.

Juhataja **K. Päts**: Ettepanek on tehtud seaduseelnõu I lugemisel vastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega I lugemisel vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**13. Abieluseaduse ja abieluasjade kohtupidamise korra maksmapanemise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.**

Üldise komisjoni aruandja ja **T. Kalbus**: Abieluseadus on Riigikogu poolt vastu wõetud ja „Riigi Teatajas“ wälja kuulutatud. Abieluasjade kohtupidamise kord on praegu Riigikogus II lugemisel. Samuti on Riigikogu poolt juba kolmel lugemisel vastu wõetud abieluseaduse ja abieluasjade kohtupidamise korra maksmapanemise seadus, kuid selles seaduses on ette nähtud, et abieluseadus ja abieluasjade kohtupidamise kord ühel ajal maksuma hakkawad perekonnaseisu seadusega. Nüüd on aga selgunud, et perekonnaseisu seaduse wäljatöötamine wiibib ja ei saa nii ruttu maksuma hakata. Ta on praegu üldises komisjonis arutamisel ja wõtab aega, kun abieluseadus ja abieluasjade kohtupidamise kord wõiksid lähemal ajal maksuma hakata, et lahutamised wõiksid kohtutes otsustamisele tulla. Ajaks, millal wõiksid need kaks seadust maksuma hakata, on arwatud 1. mai. Selles mõttes, et need seadused waremalt wõiksid maksuma hakata, kui perekonnaseisu seadus, selleparast oli tingitud abieluseaduse ja abieluasjade kohtupidamise korra maksmapanemise seaduse muutmise seadus. Nii ongi redigeeritud, et need 2 seadust hakkaks maksuma 1. mail 1923 a.

Üldise komisjoni nimel teen ettepaneku seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Päts**: Üldise komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **T. Kalbus**: Teen ettepaneku seda seadust järgmisel Riigikogu koosolekul II lugemisele võtta, ilma kolmepäevase tähtaja ära ootamata I ja II lugemise vahel. See seadus on nii lühike ja arusaadaw, et selleks takistusi ei võiks olla.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**14. Jõuwankritel reisijate ja kraamiweo kestwa ühenduse sisseseadmise seadus — I lugemisel.**

Et üldise komisjoni aruandja kohal ei ole, siis on sõna aruandjana komisjoni esimehel rkl. Kalbus'el.

Üldise komisjoni aruandja **T. Kalbus**: Sennijani ei ole meil mingisugust määrust maksmas, kuidas auto ja autobusside ühendust reguleerida. Kuid meil on teada, et siiski linnade vahel minewal aastal oli ühendus autode ja autobusside abil. Et aga teada on, et nad teesid kaunis palju rikuwad ja kuna nende korraspidamine maakonna omawalitsuste ja wallawalitsuste kanda, sellepärast siis oleks tarwis mingisuguseid määrusi välja anda, mis reguleeriksid seda asjaolu, kui palju võiks maksusid panna nende omanikkude peale ja kui suurt tasu võiks võtta reisijate ja kraamiweo eest. Käesolew seaduseelnõu annab määruste väljaandmise õiguse teedeministrile, kuid ühtlasi peab arwesse wõtma maakonna ja walla omawalitsuste arwamisi, sest summad, mis sisse tulewad, läheksid maakonnawalitsustele, kes nad teedeparandamiseks kasutaks. Teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Päts**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seadust I luge-

misel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see seadus I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **T. Kalbus**: See seaduseelnõu on kaunis lühike, 4-paragrahwiline. Üldine komisjon on teda põhjalikult arutanud, millest kõigi rühmade esitajad osa on wõtnud; sellepärast teen ma komisjoni nimel ettepaneku seda seadust ilma kolmepäewalise tähtajata esimese ja teise lugemise vahel järgmise Riigikogu koosoleku päewakorda võtta.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**15. Seadus Eesti wabariigi ja Läti wabariigi wahel tehtud sanitäärkonwentsiooni kohta — I lugemisel.**

Sõna on wäliskomisjoni aruandja asemel wäliskomisjoni esimehel rkl. Laidoner'il.

Wäliskomisjoni aruandja **J. Laidoner**: Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewa seaduseelnõuga on esitatud Eesti wabariigi ja Läti wabariigi wahel tehtud sanitäärkonwentsioon, mis on tehtud Tartus 24. juunil 1922 a. Seadus on lühike, konwentsioon on juurde lisatud ja seletuskiri, mis põhjendab selle seaduse wastuwõtmist, on Riigikogu liigetele wälja jagatud, sellepärast teen ma ettepaneku seda seadust I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Päts**: Ettepanek on tehtud käesolewat seadust I lugemisel vastu võtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see seadus I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner**: Teen ettepaneku seda seadust võtta II lugemisele ilma kolmepäewalise tähtaja ära ootamata esimese ja teise lugemise vahel.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.



**16. Seadus Eesti demokraatliku wabariigi ja Wene nõukogude wabariigi, Ukraina nõukogude wabariigi ja Walge-Wenemaa nõukogude wabariigi wahel tehtud sanitäärkonwentsiooni kohta — I lugemisel.**

Sõna on wäliskomisjoni aruandja asemel wäliskomisjoni esimehel rkl. Laidoner'il.

Wäliskomisjoni aruandja **J. Laidoner**: Konwentsioon on analoogiline sellele konwentsioonile, mis eelmise seaduseelnõuga Riigikogule kinnitamiseks on esitatud. Pikemaid seletusi selle juures

minul iseäralikult teha ei ole. Siin on ainult mõned lahkuminekid selles esimeses konwentsioonis selle tõttu, missugustest oludest need lahkuminekid on tingitud, mis praegu Wene nõukogude wabariigis walitsewad. Seletuskirjas on selle konwentsiooni tarwidus üles tähendatud. Wäliskomisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner**: Teen ettepaneku seda seaduseelnõu ka järgmise koosoleku päewakorda wõtta ilma kolmepäewalise tähtaja ära ootamata.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde,

**17. Abieluasjade kohtupidamise kord — II lugemisel.**

Üldise komisjoni aruandja **T. Kalbus**: Selle seaduse I, II ja V osa on Riigikogu poolt wastu

wõetud, kuna III ja IV osa said Riigikogu otsuse põhjal üldisesse komisjoni tagasi antud. Kolmandat osa uuesti läbi waadates tegi komisjon parandusi, missugused erilehel Riigikogu liigetele ka wälja on jagatud. Üldise komisjoni nimel teen ettepaneku kolmandat osa järgmiselt wastu wõtta (loeb):

Kolmas peatükk. Kohtupidamine abielu makswusetuks tunnustamise ja lahutamise asjus.

§ 1356<sup>1</sup>. Abielu makswusetuks tunnustamise ja lahutamise asjad toimetatakse kohtutes üldistel alustel järgmiste eranditega.

§ 1356<sup>2</sup>. Eelmises paragrahwis nimetatud asjad alluwad rahukogule esimese astme kohtuna ja nimelt:

1) abielu makswusetuks tunnustamise asjad (abieluseaduse §§ 12—20) — abielusõlmimise koha järele;

2) abielu lahutamise asjad (abieluseadus §§ 21—33):

a) kui kostja elab wäljamaal wõi tema elukoht teadmata wõi kui ta on wahi all — nõudja elukoha järele;

b) kui abielu lahutatakse mõlemite poolte ühisel tahtmisel (abieluseadus § 30) — ühe poole elukoha järele nende oma walikul;

d) kõigil muil juhtumistel — kostja elukoha järele.

§ 1356<sup>3</sup>. Abielu makswusetuks tunnustamise ja lahutamise nõudmise palwekirjad peawad olema palujate eneste nimel kirjutatud ja nende poolt alla kirjutatud.

Neil palwekirjadel, mis antakse sisse abieluseaduse §§ 14 ja 21—30 ettenähtud juhtumistel, peab paluja allkiri tõestatud olema kas notaariuse, rahukohtuniku, politsei wõi wallawalitsuse poolt.

§ 1356<sup>4</sup>. Alaealised abikaasad, samuti ka need abikaasad, kes on pillamise pärast eestkostmise all, wõiwad iseseiswalt algatada ja ajada abielu makswusetuks tunnustamise ja lahutamise asju, olla kostjaks neis asjus ja anda wälja tarwilikka wolikirju.

Samuti ei ole mehenaisel neis asjus abielulist nõuandjat waja.

§ 1356<sup>5</sup>. Paluja isiklikul palwel algatatud (§ 1356<sup>3</sup>) abielu makswusetuks tunnustamise ja lahutamise asja edasijamiseks wõidakse wolikirja wälja anda, kusjuures see eneses eriwolitust käesolewaks ajaks peab sisaldama.

§ 1356<sup>6</sup>. Kohtuposlin abielu makswusetuks tunnustamise asjus wafeldatavuse alusel (abieluseadus §§ 14—16) ja lahutamise asjus määratakse kohtu poolt ühistel alustel nende asjadega, mis ei ole hinnatawad, kuna abielu makswusetuks tunnustamise asjad tühistamise alusel (abieluseadus §§ 12 ja 13) on kohtuposlinist, tempelja muudest kohtumaksudest wabad.

§ 1356<sup>7</sup>. Abielu makswusetuks tunnustamise asjus tühistamise alusel (abieluseadus §§ 12 ja 13) wõtab prokuröör

osa, waatamata selle peale, kas asi algatati tema wõi asjasthuwitatud eraisiku palwel, kogub ja esitab tõendusmaterjale, awal dab enne otsuse tegemist oma arwamist ja wõib kohtuotsuse peale edasi kaebada üldises korras.

§ 1356<sup>a</sup>. Abielu maksusetuks tunnustamise ja lahutamise asjus on kohtuistungid kinnised.

§ 1356<sup>b</sup>. Abielu maksusetuks tunnustamise ja lahutamise asjus wõib kohus: nõuda igas asjaolekus poolte isiklist etteilmumist ja poolte poolt ettepanud tõenduslest rippumata oma äranägemise järele asja kohta tõendusi koguda.

Ts. kp. s. § 373 pp. 1—3 nimetatud tunnistajad kuulatakse üle ka tagandamise korral, kuid ilma wandeta.

§ 1356<sup>10</sup>. Kui abielu maksusetuks tunnustatakse wõi lahutatakse ilma ühegi poole süüaluseks tunnustamata, siis määratakse kohtukulud mõlemite poolte kanda ühetasaselt.

§ 1356<sup>11</sup>. Kohus saadab oma otsuse ärakirja aja wiitmata peale esimese astme otsuse seadusjõusse astumist (Ts. kp. s. § 892 pp. 1 ja 2) ehk teise astme otsuse täitmisele pööramise aja kätte jõudmist (§ 814<sup>1</sup> ibidem) wastawale asutusele wõi isikule, kelle juures abielu sõlmiti, äramärgimiseks sellekohastes raamatutes.

§ 1356<sup>12</sup>. Nõudmise palwed abielu lahutamise üle abikaasade omawahelise kokkuleppe põhjal (abieluseadus § 30) määrab kohus arutusele alles kolme kuu pärast, arwates nende sisseandmise ajast.

Pooled peawad isiklikult ilmuma kohtuistungile uuesti oma kokkulepet lahku minemise asjus tõendama. Kui isiklik ilmumine wõimatu, siis on puudujal poolel õigus ühes mitteilmumise põhjuste teatamisega saata kohtule aegsasti — enne istungi päewa — kirjalikku korduwat tõendust oma wankumata tahtmise üle lahku minna, mis kirjutatud ja mille allkiri kinnitatud peab olema § 1356<sup>b</sup> korras, mitte enne kahte kuud peale abielu lahutamise palwe sisseandmist.

Kui üks pooltest kohtuistungile ei ilmu ja ei saada mitteilmumise wabandawa põhjuse tõendust, samuti ka ülewalmetatud kokkuleppe korduwat tõendust, lõpetatakse asi ära ja wõidakse uuesti alustada käesolewas paragrahwis ettenähtud korras.

Kohtuotsused abielu lahutamise üle abikaasade omawahelise kokkuleppe põh-

jal (abieluseadus § 30) astuwad kohe seadusjõusse ja nende peale ei ole edasi-kaebtust.

Juhataja **K. Päts**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud III peatükki komisjoni parandustega II lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Kolmas peatükk on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus**: Et perekonnaseaduse maksmapanemine wiibib, langeb loomulikult 4. osa sellest seadusest wälja. Sellepärast teen mina üldise komisjoni nimel ettepaneku 4. peatükk sellest seadusest wälja jätta. Seda wõib edaspidi erinowelliga maksma panna.

Juhataja **K. Päts**: Üldise komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud 4. peatükk sellest seadusest wälja jätta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud 4. osa wälja jätta. Seaduse teised osad on juba waremalt II lugemisel wastu wõetud, — sellega on seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

### 18. Wäljaspool linnasid ja alewid asuwate kinniswarade hindamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Arro** (loeb): Wäljaspool linnasid ja alewid asuwate kinniswarade hindamise seadus.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) Seaduse pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): Kinniswarade hindamine.

§ 1. Hindamisele maksustamise sihiga tulewad kõik maade, metsade ja hoonete liigid, wälja arwatud:

a) kõlbmata maad (maamõõdu seadus § 718), kui nad waldajatele tulu ei too;

b) maad ja muud kinniswarad, mis on määratud üldtarwitamiseks, nagu näituseks kirikud, palwemajad, kabelid, surnuaiad, muuseumid, platsid, teed jne.;

c) metsad, mis seaduslikus korras kaitsealusteks on tunnistatud (metsaseadustik § 810);

d) põllumajapidamise hooned, peale nende, mis kaupluste ja tööstusliste ettevõtete alla on võetud, niisama ka nende, mis on määratud alalise tulu saamiseks tüürileandmise teel;

e) hooned ja nende osad, mis on riigiasutuste, omavalitsuse asutuste ja wallavalitsuste all, niisama sõjawägede ja sõjawäewalitsuste tarvitada olevad karsarmud, mis on ehitatud riigi, üksikute wäeosade, linnade ja maakondade kumul;

f) sõjawäe ametkonna päralt olevad laagrid, poligoonid, laskeharjutuste kohad ja platsid;

g) maad, mis üldtarvitamiseks määratud raudteede alla on võetud, niisama nende maade peal ülesehitatud hooned ja kõiksugu muud ehitused;

h) maad ja niisama ka hooned ja ehitused, mis kuuluvad punkt g-s mitternimetatud üldiselt tarvitatawate kunstliste ühenduste juurde;

i) hooned, mis on wabrikute, tehaste ja tööstusliste ettevõtete all ja mida wastawa seaduse alusel hinnatakse.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 2. Riigi, mitmesuguste asutuste ja seltside päralt olevad kinniswarad hinnatakse sedawõrd, kui nad hindamise alla käiwad (§ 1) neilsamil alustel, nagu erasikute päralt olevad kinniswarad.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 3. Maade tulukuse kindlaksmääramiseks jaotatakse kõik maad kõlwikutesse ja liikidesse, arwesse wõttes maapinna omadusi ja muid maawiljakuse loomulikka tingimisi.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 4. § 3-das ettenähtud maade kõlwikutesse ja liikidesse jaotamise lõpule jõudmise ajaks walitakse wälja igas maakonnas vähemalt 100 tüüpilist majapidamist, silmas pidades, et nendes oleks esitatud kõik maakonnas leiduwad maapinna kõlwikute liigid. Nende majapidamiste kohta kogutakse teateid 1921 a. ja järgnewate

andmete kogumise eelkäiwate aastate eest, samuti, kuid wõrdluse otstarbega, sõjaeelsete 1910—1913 aasta kohta, et kindlaks teha maawiljakust, tööhinda hariliku külwi, tera- ja juurwilja ja heinakoristamise juures, külwiainete hinda, tähtsamate põllutöösaduste turuhinda, niisama ka nende majapidamiste peal lasuwat maksukoormat. Ühtlasi kogutakse ka andmeid üüri- ja rendihindade kohta sellesama aja eest, ära tähendades, misuguste kõlwikute kohta nimelt need hinnad käiwad. Nende kõigist maakondadest saadud teadete põhjal määratakse kindlaks terve riigi kohta keskmine tulukus iga kõlwikute liigi hektari pealt harilikku del majapidamise tingimistel. Seda keskmist tulukuse määra wõib suurendada maanurkade kohta, mis põllutöösaduste minewuse poolest iseäranis soodsates tingimistes asuwad ja, ümberpöõrdult, vähendada raioonide kohta, kus need tingimised iseäranis halwad on.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 5. Metsade tulukuse kindlaksmääramiseks jaotatakse maakond üksikutesse maakohtadesse, arwesse wõttes metsasaaduste minewuse tingimisi.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 6. Igas maakohas (§ 5) jaotatakse kõik tähtsamatest puuseltsidest koosseiswad metsad liikidesse, walminud puiestikkude keskmise aastase juurdekaswu suuruse järele. Niisuguse jaotamise aluseks on andmed:

a) metsapinna headuse ja

b) tarwitusel olewa hariliku raieringi kohta.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 7. Walminud puiestikkude keskmise aastase juurdekaswu wäärtus hektari pealt (§ 6) määratakse kindlaks iga liigi jaoks wastawalt üksikute maakohtade jaoks, wälja arwatud mitmet seltsi metsamaterjalide kännuraha keskmistele hindadele 1921 a. ja järgnewate, andmete kogumise eelkäiwate aastate eest. Saadud

summast arwatakse maha maksud, niisama ka metsawalitsemise, hoidmise ja uuendamise kulud. Nende andmete põhjal määratakse kindlaks üksikute metsaliikide keskmine puhas tulukus igas maakohas.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 8. Iga üksiku walduse tulukuse kindlaksmääramiseks kaswatatakse igat liiki maade ja metsade hektarite arw walduse koosseisus — wastawa liigi keskmise tulukusega hektari pealt (§§ 4 ja 7). Walduse tulukuse kogusummale lisatakse juurde nende tema osade tulukus, nagu kalapüügiweed, turbatööstus, kiwimurrud, lubjasaak jne., millest waldajad tööstuslik kasu saawad. See tulukus arwatakse wälja waldaja poolt sisseantawa ja wastawalt kontroleeritawa teadaande põhjal puhaustulu keskmise määra kohta, mis on saadud aja jooksul 1921 aastast kunni andmete kogumise ajani, samuti, kuid wõrdluse otstarbega, sõjajärel aastatel 1910—1913 a. Kui kõige selle aja kohta teateid ei ole, wõetakse arwesse andmed lühema aja kohta.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 9. Waldaja palwe peale wõib tema päraltolewate maade ja metsade tulukuse summat, mis on wälja arwatud § 8 kohaselt, alandada §§ 19 ja 20 ettenähtud korras, tähele pannes niisuguseid walduse iseäraldusi, mida wõimatu oli arwesse wõtta keskmisel maa- ehk metsahektari hindamisel liikide järele (majapidamist raskendaw maa- ehk metsatüki asupaik, weepuudus, mittesoodsad kliima tingimised jne.).

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 10. Üürileantawate hoonete tulukus arwatakse wälja keskmise üürimaksu järele, maha arwatud kõik kulud, mis on ühendatud:

a) waranduse pealt maksumaksimisega;

b) hoonete korrashoidmise, kinnitamise, walwe ja remonteerimisega ja

c) kohaliste olude järele tõenäone tulu alawõte ruumide tühjalt seismise tõttu.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 10 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 11. Hoonete tulukus, mis ajutiselt ei ole üürile antud, ehk mida waldajad oma tarwitada on wõtnud, niisama niisuguste hoonete tulukus, mis waldajate poolt on üle antud teistele isikutele ehk asutustele tasuta kasutamiseks, arwatakse wälja keskmiste üürihindade põhjal samasuguste ehk ühetaolistes tingimistes olewate hoonete eest. Sellesamas korras arwatakse wälja hoonete tulukus, mis silmnähtawalt eesõigustatud tingimistega on üürile antud iseäralise wahekorra tõttu waranduse waldaja ja üürniku wahel (sugulus, hõimlus, heategew siht jne.).

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 12. Kui maatükil, mis ühe isiku päralt on, leiduwad teise isiku hooned, kes maatiikki tähtajalise rendiõiguse põhjal kasutab, siis arwatakse rentniku hoonete tulukuseks see summa, mis saadakse kui hoonete tulukusest keskmine rendihind hoonete alla renditawa maatüki eest maha arwata.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 13. § 10-das ülesloetud mahaarwamiste suuruse kindlaksmääramiseks jaotatakse kõik maakonnas leiduwad hooned liikidesse, wastawalt nende keskmisele kogusissetulekule, ja peale selle, wastawalt materjaalile, millest nad ehitatud, alajagudesse — kiwi-, puu- ja segamaterjaalist hooned. Iga liigi kohta määratakse kindlaks mahaarwamiste suurus, millekohased nimekirjad hindamise peakomitee poolt kokku seatakse ja „Riigi Teatajas“ kuulutatakse.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 14. Kohtadel, kus hindamine 4. juuni 1901 a. seaduse korras juba on toime pandud, tulewad koha peal hinnata ainult

uuestitekinud waldused ja uuestiehitatud hooned. Erandid selles asjas wõib teha üksikutel juhtumistel maakonna hindamise komisjon kinniswara waldaja palwe peale wõi maakonnawalitsuste teadaannete põhjal.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 14 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): Hindamise asutused. § 15. Kinniswarade hindamise toimepanekuks asutatakse hindamise peakomitee ja maakonna hindamise komiteed; peale selle kutsutakse kokku igas wallas hindamise komisjonid.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 16. Hindamise peakomitee moodustawad rahaministri juhatusel:

siseminister ehk tema abi,  
põllutööminister ehk tema abi,  
rahaministri abi,  
otsekoheste maksude peawalitsuse juhataja,  
kinniswarade hindamisameti juhataja,  
omawalitsusasjade peawalitsuse juhataja,  
maakorralduse peawalitsuse juhataja,  
metsade peawalitsuse juhataja ja  
kaks maawaldajat Lõuna- ja Põhja-Eesti põllumeeste seltside keskseltside nimetusel — iga keskseltsi poolt üks; peale selle wõtawad osa nõuandwa häälega maakonnawalitsuste esimehed asjade arutamisel, mis nende maakonnasse puutuwad.

**Märkus.** Rahaministri äraolekul täidab esimehe kohuseid siseminister.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 17. Maakonna hindamise komitee moodustawad maakonnawalitsuse esimehe juhatusel maakonna maksuinspektorid, kaks põllutööministeeriumi esitajat, wanem hindaja ja kolm kinniswara waldajat maakonna nõukogu walikul, kusjuures mitte vähem, kui kaks nendest, peawad maaomanikud olema.

**Märkus.** Maakonnawalitsuse esimehe äraolekul ehk kui tal wõimalik ei ole koosolekule ilmuda, täidab esimehe kohuseid üks maksuinspektoritest.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 18. Igas wallas asutatakse hindamise komisjonid, mida moodustawad hindaja juhatusel wallawanem ja üks kinniswara waldaja walla piirides asuwate kinniswara waldajate üldkoosoleku walikul.

**Märkus.** Hinnatawa kinniswara waldajal ehk tema esitajal on õigus sõnaõigusega komisjoni töödest osa wõtta.

**Juhataja K. Päts:** (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja Chr. Arro** (loeb): § 19. Hindamise peakomitee ülesandeks on:

a) kinniswarade hindamise üldiste aluste äramääramine, niisama ka selleks tarwisminewate teadete kogumine ja läbitöötamine;

b) järewalwe maakonna hindamise komiteede ja walla komisjonide tegevuse üle kinniswarade üleskirjutamisel ja hindamisel ja juhtnõõride andmine selle hindamise korra ja wiiside kohta;

c) maksuinspektorite poolt maakonna hindamise komiteede otsuste peale sisseantud protestide lahendamine;

d) waldajate palwete läbiwaatamine üldistel alustel wäljaarwatud tulumäära alandamise kohta nende päralt olewate maade ja metsade pealt (§ 9);

e) kaebtuste äraotsustamine, mis maakonna hindamise komiteede poolt toimetatud üksikute kinniswarade hindamise kohta sisse antakse;

f) hinnete lõpulik kinnitamine.

Selle paragrahwi kohta oleks järgmisi parandusi teha, millest teisel lugemisel sai kõneldud. Nimelt teen komisjoni nimel ettepaneku wälja jätta sellest paragrahwist punkt a ja selle asemele wõtta redaktsioon, mis teisel lugemisel § 21 punkt a all sai wastu wõetud, nimelt: „Kinniswarade kohta andmete kogumine ja hindamise üldiste aluste äramääramine ja nende aluste tarwilik lähem kokkukõlastamine põhimõtetega, mille järele käidi niisamasuguste tööde toimepanekul 4. juuni 1901 a. seaduse järele Lõuna-Eestis.“

Peale selle panen ette wälja jätta punkt c ja II lugemisel wastuwõetud rkl. Tõnisson'i märkus § 19 juurde, kui osad,

mis selle seadusega kokkukõlas pole ja ülearused on. Selle järele muutub ka tähestik olewate punktide kohta, kui punkt c wälja jäetakse. Need oleksid parandused, mis tuleks wastu wõtta.

Juhataja **K. Päts**: Aruandja poolt on § 19 kohta parandused toodud, mis mitte sisulised pole, waid redaktsioonilised. Asun hääletamisele. Aruandja soovib § 19 ühes ettetoodud parandustega korruga hääletada. Panen § 19 ühes tehtud parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 19 ühes parandustega on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 20. Maakonna hindamise komiteede ülesandeks on:

a) hindamise peakomitee korraldusel kohaliste uurimiste ja eelkuulangute toimepanemise asjus, mis puutuwad kinniswarade hindamisse;

b) heaksarwamiste esitamine hindamise peakomiteele, wiimase ettepanekul, kinniswarade hindamise üldiste aluste kohta, niisama kõigi kogutud hindamismaterjaalide esitamine;

c) hindajate ja walla hindamise komisjonide tegewuse juhatamine ja walw nende tegewuse üle;

d) walla hindamise komisjonide poolt kokkuseatud maade ja metsade liikidesse jaotamise kawade ja muude nende poolt kogutud hindamisandmete läbiwaatamine ja tarbekorral parandamine ja nende esitamine hindamise peakomiteele;

e) maakonna jaotamine üksikutesse maakohtadesse materjaalide minewuse tingimiste järele, niisama raionide eraldamine, mis põllutõõsaduste minewuse poolest iseäranis soodsates tingimistes on, wõi aga, ümberpöörduvalt, iseäranis halwades tingimistes (§ 4 ja § 6);

f) palwete (§ 19 p. c) ja hindamise toimetamise peale esitatud kaebtuste wastuwõtmine ja edasisaatmine hindamise peakomiteele ühes oma seletuste ja heaksarwamisega.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 20 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 21. Walla hindamise komisjonide ülesandeks on:

a) kawade kokkuseadmine hindamiseletulewate kõlbulikkude maade ja metsade jaotamise kohta üldistes hindamise alustes äramääratud liikidesse;

b) teadete kogumine maade tulukuse kohta;

c) hoonete hindamiseks tarwisminewate teadete kogumine;

d) selle paragrahwi p. p. a—c tähendatud kawade ja teadete esitamine maakonna hindamise komiteele;

e) kinniswarade koosseisu üleskirjutamise toimetamine, niisama ka maaheaduse äramääramine;

f) maakonna hindamise komitee poolt antud ülesannete täitmine kinniswarade üleskirjutamise ja hindamise asjus.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 21 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): Hinnete määramise ja kinnitamise kord.

§ 22. Hindamise peakomitee poolt kawatsetud üldistest kinniswarade hindamisalustest teatatakse maakonna hindamise komiteedele heaksarwamise awaldamiseks. Hindamise peakomitee kawatsetest maade ja metsade hindamise aluste kohta (§§ 4 ja 7) kuulutatakse peale selle kohalikkudes ajalehtedes ühes waldajate poole pöördud üleskutsega, kuue nädala jooksul, äratrükkimise päewast arwates, oma märkusi nende aluste kohta saata.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 22 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 23. Pärast kawatsetud kinniswarade hindamise üldiste aluste muutmist, kus seda maakonna hindamise komiteede heaksarwamiste ja waldajate poolt saadetud märkuste kohaselt tarwis peaks olema, kuulutab hindamise peakomitee need „Piigi Teatajas“ wälja ja teatab nendest juhtnööriks maakonna hindamise komiteedele.

Juhataja **K. Päts**: (Hääletatakse.) § 23 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 24. Pärast kinniswarade hindamise üldiste aluste kinnitamist § 23-as ettenähtud korras seawad walla hindamise komisjonid kokku eelkawa iga walduse kõlbulikkude maade ja metsade jaotuse kohta

kindlaksmääratud liikidesse, arwawad wälja kõlbmata maade keskmise tulukuse ja koguwad iga hoone kohta tema hindamiseks tarwisminewaid andmeid (üürihinna, tema suuruse, ehitusmaterjaali kohta jne.)

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 24 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 25. Erasisikud, seltsid ja asutused on kohustatud nende päralt olewate kinniswarade kohta, niisama ministeeriumid nende hoolkonda kuuluwate riigimaade ja -met-sade kohta, walla hindamise komisjonidele nende poolt nõutud tähtjaks (nelja nädala kunni kolme kuu jooksul) teatama kõiki nendel olewaid ja waranduste üleskirjutamiseks ja hindamiseks tarwismine-waid andmeid, juurde lisades dokumentaalseid tõendusid. Tähendatud andmete ja dokumentide mittesaatmise korral wõiwad ministeeriumide ja erawaldajate wastulaused toimepandud hindamiste asjus läbi waatamata jäetud saada.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 25 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 26. Kinnitusseltsid ja krediitasutused, kes laenusid kinniswarade kindlustusel wälja annawad, niisama ka nende seltside ja asutuste kohalikud agendid on kohustatud hindamisasutuste nõudmisel andma nendel olewaid teateid tähendatud waranduste kohta.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 26 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 27. Mitmesuguste teadete saamisel krepstiraamatutest, asjatoimetusest ja registritest ja nende teadete läbiwaatamisel on hindamisasutustel needsamad õigused, nagu riigiasutustel (Not. sead. § 334 Wene sead. kogu XVI köide I jagu 1892 a. wäljaanne), nende asutuste liigetel aga — riigiametnikkude õigused, mis on ette nähtud not. sead. § 333.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 27 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 28. Kinniswarade waldajad on kohus-

tatud nende päralt olewate kinniswarade üleskirjutamise ja hindamise toimepanekul tasuta hindajate käsutada andma tarwilisel arwul töölisi, niisama ka hindajaid tasuta naabruses olewa walduseni küü-tima.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 28 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 29. Kawatsused kinniswarade hindamise kohta saadetakse kätte kinniswarade waldajatele, kellel õigus jääb ühe kuu jooksul hindamise peakomiteele wastulausetega nende kawatsuste kohta esineda. Esitatud kaebtused arutatakse läbi komitee poolt ühes wastawatel kordadel maakonna komisjonidelt nõutud arwamistega, mille peale komitee hinded kinnitab. Peakomitee otsused on lõpulikud.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 29 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 30. Walla komisjon on õigusjõuline, kui peale esimehe weel üks liige kohal on; maakonna hindamise komitee — kui peale maksuinspektori vähemalt kaks liiget kohal on; hindamise peakomitee — kui peale esimehe koosolekust osa wõtawad vähemalt neli liiget.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 30 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 31. Hindamise peakomitee asjaajamist toimetab kinniswarade hindamisamet, maakonna hindamise komiteede asjaajamist — wanem hindaja ja walla komisjonide asjaajamist — hindaja.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 31 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): § 32. Rahaministril on õigus, kokkuleppel siseministriga ja põllutööministriga, käesolewa seaduse seletuseks üldiseid juhtnööre ja üksikuid määrusi wälja anda, mis kohustawad erasisikutele, hindamisasutustele ja hindajatele; juhtnöörid ja määrused kuulutatakse „Riigi Teatajas“.

Juhataja **K. Päts:** (Hääletatakse.) § 32 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Pa-

nen seaduse täies ulatuses lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!) Sõna on korra kohta rkl. Wirma'l.

**19. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.**

**K. Wirma** (sd.): Kõige pealt paluksin ma Riigikogu liigetelt weel kannatust koosolekut edasi pida.

dada, kunni weneaegiste pensionäride toetamiseseaduse muutmise seaduse wastuwõtmiseni, sest see seadus on eelarwe kokkuseadmise juures tarwilik, kuna tema põhjal saawad eelarwesse wastawad summad üles wõetud. Selle juures on tähendada, et 18. päewakorra-punkt jääb wälja, sellepärast, et aruandja kohal ei ole ja samuti ka 21. punkt. Nõnda, et kaks pisikest asja on seal wahel weel läbi wõtta, mida täna läbi arutada peaks jõudma.

Ühes sellega teen ettepaneku määrata järgmine Riigikogu koosolek homme hommikul kella 10 ja wõtta päewakorda järgmised küsimused: nimelt tänasest päewakorrast p. p. 3, 4, 5, 6, 7 ja 8, siis edasi 12, 13, 14 ja 15, homsele koosolekule teisele lugemisele. Selle juures tuleks aga Riigikogul otsustada kolmanda päewakorra-punkti üle eriti seda küsimust, et teda saaks wõtta teisele lugemisele, ilma kolmepäewase waheajata I-se ja II-se lugemise wahel, mis kodukorras ette on nähtud. Punkt 3-da kohta seda otsust ei ole tehtud, kuna aga teiste punktide kohta need otsused tehtud on. Peale selle oleks homse päewakorra järg tänase päewakorra p. 16, III-dal lugemisel; siis, kui wastu wõetakse 19. ja 20. punktid täna II lugemisel, need homme III lugemisel, samuti 22-ne punkt III lugemisel, sel juhtumisel, kui ta täna II lugemisel wastu wõetakse. Ja päewakorra lõpuks kõik ülejäänud punktid, mis täna läbi waatamata on jäänud. Ühes sellega oleks aga homsesse päewakorda tänane päewakorra-punkt 22. sel juhtumisel, kui ta täna saab läbi waadatud, paigutada 8-da punkti järele, nõnda, et kõik need eelarwele tarwimised seadused koos oleks.

(Juhataja kohale asub abiesimees **A. Kerem**.)

**J. Annusson** (töer.): 21 punkti aruandja on kohal. (K. Wirma (sd.): Siis mingc parajaks ajaks ära.)

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Wirma ettepanekute kohta sõna ei soowita. Ma kõige enne asun hääletamisele, et tänase päewakorra p. 3 all olew seadus saaks teisele lugemisele wõetud ilma kodukorras ettenähtud kolmepäewalise waheajata. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Teiseks tuleks otsustamisele rkl. Wirma ettepanek homme hommikul kell 10 koosolek määrata ja päewakorda wõtta rkl. Wirma poolt ettepanekud küsimused. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sellega on koosolek ühes päewakorraga homme hommikuks kell 10 ära määratud.

Et 18-da päewakorra-punkti kohta aruandja puudub, siis läheb Riigikogu järgmise päewakorra-punkti juurde.

**20. Wäeteenistuse kohustuse määrustiku art. 19 täiendamise seadus — II lugemisel.**

Riigikaitse komisjoni aruandja **A. Piip** (loeb): Wäeteenistuse määrustiku art. 19 täiendamise seadus.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Piip** (loeb): Wäeteenistuse kohustuse määrustiku (S. s. k. IV köide, 1915 a. wäljaanne) art. 19 täiendatakse järgmise märkusega:

Märkus 2. Wäeteenistuse läbiminek juures kaitsewäes wõetakse wastawalt arwesse Wene sõjawäes kunni 6. dets. 1917 a. wäljateenitud aeg.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega teisel lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

**21. Kaubandusseaduse § 182 muutmise seadus — II lugemisel.**

Hariduskomisjoni aruandja **J. Kana** (loeb): Kaubandusseaduse § 182 muutmise seadus.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.



Aruandja **J. Kana** (loeb): Ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 18. augustil 1920 a. wastuwõetud seadus kaubandusseaduse § 182 muutmise kohta („Riigi Teataja“ nr. 131/132 — 1920 a. sead. nr. 263) kaotatakse ära ja selle asemele määratakse:

§ 182. Isikud, kellel laewajuhataja kutse puudub, wõiwad Soome ja Riia lahes Filsandi tulitorni meridiaanini purjelaewu juhtida kunni kahekümne registertoni suuruseni; purjelaewu, mis 20—100 registertoni suured, wõiwad nemad sealsamas juhtida, kui nad laewaomanikud, nad vähemalt 60 kuud merel sõitnud ja nende teadmised sellekohase komisjoni poolt läbi katsutud ja küllaldasteks tunnistatud. Komisjoni kolme kaugesõidukapteni koosseisus määrab teedeminister vajadust mööda meriasjanduse peawalitsuse ettepanekul. Katsete kohta käiwad määrused kinnitab teedeminister kokkuleppel haridusministriga.

**A. Piip** (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Selles seaduses oleks otstarbekohane paar muudatust teha. On öeldud, et isikud, kellest siin jutt, wõiwad Riia lahes laewu juhtida kunni Filsandi meridiaanini. Kui meie kaartilt waatame, siis näeme, et see meridiaan Saaremaast läbi läheb. Käesolewa seaduse järele wõib laewajuhataja kutseta isik kunni selle meridiaanini sõita, aga kui ta tahaks Kihelkonna lahest näituseks Mustja lahte sõita, siis pole tal selleks luba ja laew peaks omale erikapteni muretsema. Wanas Wene seaduses oli seesamane juhtumine ette nähtud, aga ta oli seal teisiti redigeeritud, seal oli luba kogu wäikesõiduks antud. Mina paneks nüüd ette seda määrust otstarbekohaselt muuta, nimelt sõna „Filsandi meridiaani“ asemele panna sõnad: „Soome ja Riia lahes ja Balti meres kunni Lindesnesi meridiaanini“.

Teine muutus oleks järgmine: Eelnõus on öeldud, et niisugused kaptenid, kui nad laewaomanikud on, wõiwad purjelaewu juhtida, mis 20—100 registertonnini suured. Mina paneks aga ette lubada ülealnimetatud tingimistel isikutel, kellel laewajuhataja kutset ei ole, juhtida purjelaewu kunni 20 registertoni suuruseni. Purjelaewu, mis 20—50 registertoni suured, wõiwad sealsamas juhtida isikud, kes vähemalt 60 kuud merel sõitnud ja kelle teadmised sellekohase komisjoni poolt läbi katsutud ja küllaldaseks tunnistatud; kui need isikud aga laewaomanikud on ja

neil mitte kaptenikutset ei ole, siis wõiwad nad juhtida purjelaewu kunni 100 registertoni suuruseni. See parandus on tarwiline selleks, et kergendada laewaomanikkudele laewa juhtimist, kuigi neil kaptenikutset ei ole.

Need on olulised muudatused, millega wist aruandja ühineb ja mida teedeminister leidis wõimaliku olewat toetada. Seega kujuneks käesolewa artikli redaktsioon järgmiselt: „Isikud, kellel laewajuhataja kutse puudub, wõiwad Soome ja Riia lahes ning Balti meres kunni Lindesnesi meridiaanini purjelaewu juhtida kunni kahekümne registertoni suuruseni; purjelaewu, mis kahekümnest kunni wiiskümne registertoni suured, wõiwad sealsamas juhtida isikud, kes vähemalt 60 kuud merel sõitnud ja kelle teadmised sellekohase komisjoni poolt läbi katsutud ja küllaldasteks tunnistatud; kui need isikud aga laewaomanikud on, siis wõiwad nad sealsamas juhtida samail tingimustel purjelaewu kunni ühesaja registertoni suuruseni.“

**M. Neps** (sd.): Mis puutub parandustesse, mis rkl. Piip siin ette pani, siis ei saa selle wastu kõnelda, sest seadus ette pandud kujul ei wõimalda Filsandi merimeestele ühte tolligi liikuda, ilma et seda seadust rikkuda. Kui aga laewaomanikkudele tahetakse suuremaid õigusi anda, kui teistele, siis peab selle wastu olema. Isiklikult tean mina, et laewaomanikka wähe on, kellel 80—100 registertoni suur laew ainuüksi omanduseks on. Niisugused laewad on harilikult mitme isiku omandus ja nemad peaksid siis endale kapteni palkama, kes wastawa kutsehariduse saanud. Kui aga üks osanikkudest on harjunud merimees ja teised osanikud nõus on laewajuhatast tema kätte usaldama, siis peaks seadus seda ka wõimaldama. Käesolew seadus ei määra osanikumõistet selles suhtes mitte selgelt. Kas tuleb osanikku lugeda laewaomanikuks wõi mitte. Arwan otstarbekohaseks, et ka osanikud laewaomaniku mõiste alla käiksid ja neile laewajuhtimist wõimaldaks; kuid käesolew seadus ei luba seda. Sellepärast paneksin ette käesolewas paragrahwis teha järgmised parandused: sõna „ühesaja“ asemele panna „kaheksakümne“ ja maha kustutada sõnad „nad laewaomanikud“.

**A. Hint** (töer.): Kui ma esimesel lugemisel selle seaduse kohta sõna wõtsin ja soowitasin seda seadust komisjoni

läbiwaatamiseks anda, siis pean tähendama, et ma enese haawatud tundsin olema, kui mina üksipäini selle seaduseel nõu vastu hääletasin. Et siin nüüd juba härra Piip'i poolt parandus on tehtud, mis küllalt kaaluw — meridiaanist kunni Lindesnesi meridiaanini seda sõidupikuse ulatust pikendab. Igaleühele on selge, et ei ole mitte ükskõik, kuidas meriseaduste peale waadatakse. Hawariid õiendatakse meriseaduste järele ja neid hawariisid on olemas 4 seltsi ja iga hawariid otsustatakse isesuguse sõidu kohalt. Kui nüüd on seaduses ette nähtud, et on luba sõita Kihelkonna meridiaanil ja kui ta nüüd läheb üle nimetatud meridiaani, kuidas siis peab hawariikohus sarnasel juhtumisel reageerima. Wist tuleb wälja nii, et laewa peal ei ole nõuetawat kaptenit olnud ja kogu see hawarii jääb lihtsalt laewaomaniku kahjuks. Kinnituselts ei wastuta. Et üks härra Piip'i ettepaneku mõte minu esialgse mõttega mitte ühetaoline ei ole, et seda tonnaashi wähendada kunni 80 registertonnini, ja teiseks jälle ainult laewaomanikka juhtidena näeb, — sellepärast ühinen härra Neps'i mõtetega ja paluksin, et juhataja need punktid lahus hääletaks.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Kana**: Mis puutub sellesse ettepanekusse, mis härra Piip tegi, siis pean teatama, et selles asjas on walitsuse esitajaga läbi räägitud. Mina sellega kahjuks ühineda ei saa, sellepärast, et seda komisjonis arutamisel ei olnud. Mis aga puutub sellesse seletusse, et kasulikud oleks seadust komisjoni tagasi anda, siis pean tähendama, et parandusi sedawõrd wähe on, et neid wõiks ilma komisjoni andmata ära teha.

Juhataja **A. Kerem**: Sisse on tulnud järgmised parandused: Rkl. Piip'i poolt: panen ette § 182 vastu wõtta järgmisel kujul: „Isikud, kellel laewajuhataja kutse puudub, wõiwad Soome ja Riia lahes ning Baltimeres kunni Lindesnesi meridiaanini purjelaewu juhtida kunni kahekümne registertonni suuruseni. Purjelaewu, mis kahekümnest kunni wiiekümne registertonnini suured, wõiwad sealsamas juhtida isikud, kes wähemalt 60 kuud merel sõitnud ja kelle teadmised sellekohase komisjoni poolt läbi katsutud ja küllaldaseks tunnistatud; kui need isikud aga laewaomanikud on, siis wõiwad nad sealsamas juh-

tida samail tingimustel purjelaewu kunni ühesaja registertonni suuruseni.“ Rkl. Neps'i poolt: „sõna „ühe saia“ asemele panna „kaheksakümne“, 2) maha kustutada sõnad: „nad laewaomanikud“.

Ma kawatsen kõige pealt panna hääletamisele rkl. Neps'i paranduse ja kui see vastu peaks wõetama, siis paralleelselt esimese osa rkl. Piip'i ettepanekust. Kui aga rkl. Neps'i ettepanek läbi ei lähe, siis tuleb hääletamisele rkl. Piip'i parandus.

Palun, kes on rkl. Neps'i ettepaneku poolt, kätt tõsta. (Hääletatakse ja loetakse hääli.) Ettepanek on 22 häälega 13 vastu tagasi lükatud. Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Piip'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Piip'i ettepanek vastu wõetud. Panen seaduse osa, mille kohta rkl. Piip'i parandus käib, hääletamisele. (Hääletatakse.) See seaduse osa on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Korra kohta on sõna rkl. Wirma'l.

**K. Wirma** (sd.): Arwesse wõttes, et aeg hiline on ja et 22. päewakorrapunkt oleks tähtis vastu wõtta, teen ettepaneku päewakorra 21. punkti wälja jätta.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

**22. Weneaegiste pensionääride toetamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.** Rahaasjanduse komisjoni aruandja **W. Linnamägi** (loeb): Weneaegiste pensionääride toetamise seaduse muutmise seadus.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **W. Linnamägi** (loeb): § 1. Asutawa Kogu poolt 18. mail 1920 a. vastuwõetud ajutise weneaegiste pensionääride toetamise seaduse alusel („Riigi Teataja“ nr. 77/78 — 1920 a.) antakse toetust ka nendele wabariigi kodanikkudele, kes Wene seaduste järele kunni 15. novembrini 1917 a. pensioniõigusliseks saanud, kuigi nendele pensioni määratud ei

olnud, nemad aga kindlaks teewad, et nendel õigus on nimetatud seaduse § 1 tähendatud allikatest pensioni saada ja sellekohased dokumentaalsed tõendused ette panewad.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Linnamägi** (loeb): § 2. Ajutise weneaegiste pensionäride toetamisseaduse („Rügi Teataja“ nr. 77/78 — 1920 a.) § 2 märkus kaotatakse ära.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Linnamägi** (loeb): § 3. Nimetatud seaduse §§ 5 ja 14 ettenähtud toetusmäärad kõrgendatakse 4. kordseks.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Linnamägi** (loeb): § 4. Selle seaduse § 8 juures olew märkus muudetakse järgmiselt:

Märkus 1. Nõudmisele tuleb juurde lisada pensioniraamat wõi muud tõendus, et nõudjale tõesti Wene walitsuse ajal pension ehk muu § 1. nimetatud kindel abiraha oli määratud wõi et tema selle õiguseks kunni 15. nowembrini 1917 a. oli saanud. Ilmasõjas langenute wõi teadmata kadunute perekonnad peawad esitama tõendused perekonnatoitja surma wõi teadmata kadumise üle.

Märkus 2. Otsustamine, kas esitatud tõendused küllalt usaldusväärilised on, jääb töö-hoolekandeministri hooleks.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Linnamägi** (loeb): § 5. Selle seaduse põhjal toetusraha-saamise õiguslised ei ole need isikud, kes Eesti kodakondsusesse on astunud hiljem kui 1. jaanuaril 1921 a.

Töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna:** Austatud Riigikogu liikmed! Arusaamatu on, mispärast on seadusesse tähtaeg, 1. jaanuar 1921 a. wõetud. Selle järele peaksid kõik need Eesti kodanikud, kes siia on asunud pärast seda tähtaega, pensionist ilma jääma. Arwatawasti on

rahaasjanduse komisjonis arwesse wõetud seda asjaolu, et keda Eesti riik huwitab ja kes endid sõna tõsisest mõttes eestlased tundsid olewat, need asusid siia elama ja astusid Eesti riigi kodakondsusesse enne seda tähtaega. (Wahelhüüded L. Johanson'i (sd.) poolt.) Kahjuks, härra Johanson, ei wõtnud mina mitte rahaasjanduse komisjoni koosolekust osa, muidu oleks mina juba seal parandusega esinenud. Meil on teada, kuidas ja missugustes erakorralistes tingimistes meie kodanikkude opteerimine sündis. Need, kes Eestile lähedal asusid, näituseks Peeterburis, kus opteerimiskomisjon töötas, said wõrdlemisi ruttu Eesti kodanikkudeks, kuna aga kaugemalolijad, näituseks Siberis, Kaukasuses ja mujal asuwad eestlased, kellest wast nii mõnedki mitte Siberis olles pensioniõiguse wälja on teeninud, waid omal ajal just kodumaal teenistuses on olnud, ei suutnud opteerimise nõudmisi 1. jaanuariks 1921 a. mitte läbi wiia. Ja nii põrkame kokku nähtusega, et Eestile lähedalasuwad kodanikud wõisid meie kodakondsusesse wastuwõtmist leida enne 1921 aastat ka sel juhtumisel, kui nad oma palwe kas wõi ainult mõni päew enne 1921 a. opteerimiskomisjonile ära andsid, kuna aga kaugemalasuwad kodanikud, olgugi et nad oma palwed kodakondsusesse astumiseks palju waremalt ära andsid, 1921 aastani wastu wõtmata jäid, sest et nende asjade lahendamiseks wastawaid korraldusi ei olnud tehtud. Need wiimased isikud peaksid nüüd sellest õigusest, pensioni saada, ilma jääma, sellest hoolimata, et nad oma õiguste kättesaamiseks juba waremalt esinesid.

Teiseks teame meie seda, et opteerimine weel lõpule ei ole wiidud. Meie kodanikud, eestlased, kes meie kogukonnade nimekirjades on olnud, nüüd aga ajutiselt Ukrainas elawad, on alles opteerimata. Nende seas on ka ametnikka, kes Eestis teenistuses on olnud. Oleks isearalik, kui ühele liigile, kelle hulgas ka neid wõib olla, kes Eestis iialgi ei ole olnud ega Eestit ei tunne, kuid kes pensioni wälja on teeninud, pensioni hakatakse maksma, kuna teistele, kellel pensioni saamiseks suuremad õigused oleks, seda mitte ei anta. Sarnast olukorda ei pea Wabariigi Walitsus mitte soowitawaks ja sellepärast teen Wabariigi Walitsuse nimel ettepaneku sellest seaduseelnõust § 5 wälja jätta. Ühtlasi tahaksin mina tähelepanu juhtida selle peale, et

käesolewa seadusega on mõeldud eestkätt wastu tulla ikkagi nendele inimestele, kellel ühel ehk teisel wiisil meie maa ja rahwaga sidemed olid ja on. Arwesse ei wõiks wõtta neid, kes Eestit ialgi ei ole tunnud, kes siin ei ole sündinud, ja lõpuks, kes siinsete kogukondade nimekirjades ei ole olnud, kuid kes siiski Eesti riigi kodanikkudeks on saanud, olgu nüüd juhusliselt wõi kes teab missuguste soowituste mõjul. Teen ettepaneku § 5 asemele teist wõtta, mis järgmiselt kõlab: „Selle seaduse põhjal toetusraha saamise õiguslised on ainult need isikud, kes Eesti wabariigi territooriumil sündinud, wõi teeninud on, wõi kes Eesti wabariigi osadest pärit wõi Wene walitsuse ajal kohalikkude elanikkude nimekirjades seisid.“

**A. Jürgenstein** (rhw.): Ma ühinen täiesti töö- ja hoolekandeministeeriumi ettepanekuga, kuid selleks juhtumiseks kui Wabariigi Walitsuse ettepanekud tõepoolest wastu ei peaks wõtama, siis panen mina ette § 5 juurde järgmist märkust wõtta: „Erandid wõib teha Wabariigi Walitsus.“ Ma tunnen siin isiklikult isikuid, kes tõesti on oma teenistuses wanaks saanud ja kes nüüd wäga raskes seisukorras on. See ei koormaks riiki mitte wäga, kui neile wähest abiraha antaks.

**L. Johanson** (sd.): Austatud Riigikogu liikmed. Kõige pealt ei ole see korralik asjaajamine, kui küsimus on nii pikalt ja laialt läbi sõelutud komisjonis ja siis walitsus teatud seisukohaga ei esine, kuid pärast, kui seadus siin teisele lugemisele tuleb, siis tuleb walitsus alles oma täiendustega. Niiviisi asja ajada ei saa. Seda peaks walitsus ka edaspidi tähele panema. Kui wõeti tähtaeg pensioni-seadusesse, siis sellepärast, et edaspidi wõib opteerimine edasi kesta, aga meie ei opteeri ju inimesi siia, et neile siin kohe pensioni maksta. See ei ole ometi pensioni-seaduse ülesanne. Kui nüüd härra tööministri poolt on ettepanek tehtud, mille järele pensioni antakse nendele, kes siin on sündinud, siit pärit ehk siin teeninud, siis wõib ju sellega leppida, sest et see teatawaid kitsendusi toob.

Mis puutub härra Jürgensteini ettepanekusse, siis on see tõesti omapärane ettepanek. Pensioni-seadus näeb kindlasti ära liigid, kes selle seaduse alla kuuluvad. Kui nüüd hakatakse walitsuse poolt pensioni-seaduse alla ühte wõi teist pai-

gutama, mis siis sellest pensioni-seadusest üle jääb? Muidugi on Eesti riigis palju elanikka raskes seisukorras, pensioni-seaduse alt wäljas. Kõik töölised on meil kinnitamata, seda tuleb teha seadusandlisel teel, nii kaua aga peab hoolekandekorras nende eest hoolitsema. Pensioni-seaduse alla kuuluwaid tuleb seadusandlisel teel kindlaks teha, seda peab ka käesolewal juhtumisel tegema. Wõib olla, leidub muidu mõni Kiisel wõi teine, keda on tarwis pensioni alla paigutada. Ma ei usu, et on otstarbekohane walitsusele seda õigust jätta.

**Juhataja A. Kerem:** Lõpusõna on aruandjal.

**Aruandja W. Linnamägi:** Käesolew seaduseelnõu on wäga wäike seaduseelnõu, kuid tuleb öelda, et temal on juba mitu keerdkäiku olnud. Ta on teisel korral Riigikogus arutamisel ja rahaasjanduse komisjonis ja alamkomisjonis on ta mõni pooltosinat korda läbiwaatamisel olnud.

Imelik on, et wiimasel korral olid töö- ja hoolekandeministeeriumi esitajad täiesti nõus, täna aga tuleb äkitselt minister ja leiab wastuwaidlemiseks põhjust. See § 5 on õieti selleks, et mitte ei saaks selle seaduse alusel liig laialt pensionisid anda nendele ametnikkudele, kellel otsekohe Eesti riigiga tegemist pole olnud. Praegu juba pensionisaajate nimekirjas leiame ühe endise keisrikoja artisti; tema lesk saab meie käest pensioni. Kui nüüd lubada Wenemaalt ikka juurde tulla endisi Wene ametnikka, siis wõiks sarnane arw õige suureks kaswada, ja sellepärast ongi märkus paragrahwi üles wõetud. Ministri poolt ette pandud tekst on õieti niisama sugune, nagu meil kewadel arutusel oli; siin on aluseks pandud territoriaalne printsip. Siiski on siin kaugemale mindud, kui siia on üles wõetud, et kõik need, kes korra siin elanikkude nimekirjas olnud ja pärast eluaeg Wenemaal teeninud, ka pensionilist toetust saavad. Ma leian, et kui juba territoriaalne kord aluseks wõtta, siis tuleb see puhtalt maksma panna, et ainult need wõiwad pensioni saada, kes Eesti riigi piirides teeninud. Need asjad on kõik komisjonis mitmel korral risti ja rästi läbi arutatud ja paremat ei ole leitud, kui siin nüüd ette pandud. Sellepärast komisjoni nimel ei saa mina ühineda härra ministri ettepanekuga, mis lubab seadust õige laialt tõlgitseda.

Juhataja **A. Kerem**: Wabariigi Walitsuse nimel on ettepanek tehtud § 5 redigeerida järgmisel kujul: „Selle seaduse põhjal toetusraha saamise õiguslised on ainult need isikud, kes Eesti wabariigi territooriumil sündinud wõi teeninud on, wõi kes Eesti wabariigi osadest pärit wõi Wene walitsuse ajal kohalikkude elanikkude nimekirjades seisid.“ Siis on rkl. Jürgenstein'i poolt ette pandud, kui see parandus mitte wastu ei peaks wõetama, § 5 juurde märkus lisada: „Erandid wõib lubada Wabariigi Walitsus.“

Ma kawatsen kõige enne hääletamisele panna Wabariigi Walitsuse ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud. Teise ettepaneku hääletamine muutuks tarbetuks. (L. Johanson (sd.): See on paralleel ettepanek.) Siin on terve paragrahwi redaktsioon ette nähtud, nii et sellega langeks § 5 redaktsioon endisel kujul ära.

Aruandja **W. Linnamägi** (loeb): § 6. Isikud, kes toetusraha weel ei saa, kuid selle seaduse põhjal toetusõiguslised, on kohustatud oma nõudmisi esitama wastawatele ametikohtadele kuue kuu jooksul pärast selle seaduse wäljakuulutamist „Riigi Teatajas“.

Töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Austatud rahwaesitajad! Weel praegu tuleb juhtumisi ette, et isikud, kes pensioniõiguslised, seda ise ei tea ja alles kõrwalt seda kuulda saades, oma õigusteostama hakkawad. Sellest wõib järeldada, et kuuekuuline tähtaeg õiguste maksmapanemiseks wõrdlemisi wäga lühike on. Alles hiljuti wõttis Riigikogu ühe seaduse wastu, mis määras sõjas wigasaanutele endise kaheaastase tähtaja asemele 5-e aastase. Riigikogu, seda seadust wastu wõttes, läks sellelt seisukohalt wälja, et mõned inimesed kahe aasta jooksul ei teadnud seda nõuda, milleks neil õigus oli. On ju tõsiasi, et meie inimeste seas neid on, kes seadusi ei tunne wõi seadustest liig hilja teada saawad.

Arwesse wõttes weel seda asjaolu, et opteerimine täielikult lõppenud ei ole ja käesolewa aasta jooksul nii mõnedki Eesti kodanikkudeks wõiwad tulla, kellel õigus oleks pensioni saada, teen Wabariigi Walitsuse nimel ettepaneku § 6 maha kustutada sõnad „kuue kuu,“ ja asemele wõtta „ühe aasta“.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **W. Linnamägi**: Komisjonis oli see termin ka arutuse all. Arwati et kolm kuud wähe on, aga 6 kuud küllalt. Lugu ei ole aga mitte nii, et siin on tegemist pensioniga, nagu härra minister toonitas, waid siin on tegemist ainult toetusrahaga. Seda saawad üksi need, kes tõesti puuduses on. Kuid kahtlane on küll, kas on tarwis pikemat aega anda, et tuttawaks saada seadusega. Mulle paisab lugu nii olewat, et need, kes omal arwawad õiguse olewat toetust saada, seda ühte puhku järele kuulawad ja õieti terawalt silmas peawad, millal neile seda lubatakse. Waewalt oleks uskuda, et kuue kuu jooksul ei saa seda teada, kellel õigus saada on. Kommisjoni nimel ei saa ma ettepanekuga mitte ühineda.

Juhataja **A. Kerem**: Wabariigi Walitsuse nimel on järgmine parandus sisse tulnud: Sõnade „kuue kuu“ asemele 3. reas wõtta sõnad „ühe aasta.“ Palun neid, kes selle paranduse poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus wastu wõetud. Siis tuleb § 6 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Paragrahw 6 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sellega on ka seadus II lugemisel wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Palun, kes selle roolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Päts**.

Abiesimees **A. Kerem**.

Abisekretäär **J. Bergman**.

